NEIPPERG ADALBERT O.S.B.

SZENT BENEDEK ÜZENETE

A MODERN EMBERNEK

Szent Benedek üzenete a modern embernek

SZENT BENEDEK
ÜZENETE
A MODERN EMBERNEK

IRTA

NEIPPERG ADALBERT O. S. B.
APÁT

KIADJA A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT
KAPHATÓ A «LITURGIA» KEGYTÁRGY ÉS KÖNYVKIADÓBAN
BUDAPEST, 1939

Nihil obstat. *Dr. Nicolaus Töttössy,* censor dioecesanus.
Nr. 1877/1939. Imprimatur. Strigonii, die 18. Martii 1939.
Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Stephaneum nyomda, Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: itj. Kohl Ferenc.

ELÖLJÁRÓBAN

Ebben a kis könyvben a szerző Szent Benedek Regulájának vezetőgondolatait foglalta össze néhány alapigazság köré csoportosítva. Isten, istentisztelet, Krisztus, Egyház azok a főpillérek, amelyeken a szentbenedeki szerzetesség nyugszik, s a szerző célja megmutatni, hogy ezeken épül fel az evangéliumi kereszténység . . . Szent Benedek alapításának célja ugyanis az őskereszténység, az apostoli kereszténység életének szervezett folytatása.

Elég e könyvből egy fejezetet elolvasni, hogy megérezzük: a Regula másfélezer év multán is megtartotta életalakító erejét, sőt hivatott arra, hogy a mai kor emberének is eligazítója legyen vallásos világnézetre való törekvésében. Hisz azt a szellemet találja meg itt, amely őbenne is dolgozik, s amelyet annyira kíván vallási életében. Ez pedig a nagyvonalúságra, a lényegesre való törekvés, a szolídság és harmónia, az objektív világfelfogás, szemben az alanyiság szétfolyó bizonytalanságával, a közösség szelleme, az egészséges misztika és természetfölöttiség.

Szent Benedek Regulája az evangélium világszemléletét adja és alkalmazza a mindennapi életre a római szellem klasszikus fogalmazásában. Itt minden erkölcsi követelmény és gyakorlati szabály hit-

igazságon nyugszik és közvetlenül belőle meríti élet-erejét. A klasszikus római szellem értett ahhoz, hogy a hitet és az életet, a dogmát és az etikát, az örök emberit és az istenit ily harmonikus egységbe foglalja. Innen van, hogy a Regula nem öregszik el s hogy különösen megértő fogadtatást talál napjainkban, mikor jelszóvá lett: vissza az alapokhoz, megújulni a forrásokból.

Szent Benedek Regulája másfélezer éven át volt a nyugati szerzetességen keresztül a népek nevelője. Ebben a szellemben nevelődött első szent királyunk és ez a kereszténység győzte le a magyar pogányságot. Hiszem, hogy ez a kis könyv magyar földön is teljesíteni fogja hivatását a lelkeknek az evangéliumi kereszténység szelleme szerinti megújulásában.

Pannonhalma, 1939 április hó 9-én.

Kelemen Krizosztom,
pannonhalmi főapát.

ELŐSZÓ

«Mindnyájan mindenben a rendszabályokat kövessék útmutatóul.» (Regula, 3. fej.)[1]

E könyvecskének címén talán sokan csodálkoznak és bizonyos kételkedéssel veszik kézbe: A nyugati szerzetesség Atyja, aki több mint ezer éve szerzetesek számára írta Reguláját, mit üzenhet nekünk? Hogyan taníthatna minket a 20. század világában élő embereket helyesen élni? E szent szabály történeti jelentősége általánosan ismeretes, hogy apátságokat és egyes embereket alakított és nevelt népek hithirdetőivé és a kultúra terjesztőivé. Sokan elismerik a bencés szellemű apátságok tudományos és nevelői működését is, persze legtöbbször anélkül, hogy ismernék a belső életnek azt a tartalmát, amely az apátságok liturgikus és tudományos életében, gimnáziumaik nagyrabecsült pedagógiájában mintegy megtestesül, illetőleg kifejezésre jut.

Igen, de ezek szerzetesek, tehát emberek, akik Isten külön meghívására elhagyták a világot, akik «lemondanak a világi dolgok sokféleségéről és

[1] A Regula szövegét lényegében P. Molnár Bertalan O. S. B. fordítása nyomán (Pannonhalma, 1929.) idézzük. Ford.

odaadó istentisztelet által azzal egyesülnek, aki maga az Egység és vele szent egységben nőnek össze.»[1]

Szent Benedek, mint maga mondja az első fejezet végén, Szabályát «a szerzetesek legkiválóbb rendjének, a közös életet élőknek (cönobiták) megszervezésére» írta. Hogyan lehetne tehát mérvadó és útmutató ez a Szabály modern emberek számára, akik «a világi dolgok sokfélesége» közepette élnek?

Mindenekelőtt a történelemből lehetne bizonyítani a bencés életelvek jogosultságát a modern emberre vonatkozólag. A világban élő és a világ folyásán kisebb-nagyobb mértékben közreműködő férfiak és nők seregei életüket több mint ezer éven át Szent Benedek szerzetesszabályának alapelvei szerint alakították. Olyan nagy volt a Regulának a tekintélye az irányítása alatt álló apátságokon kívül is, hogy könyve a középkor folyamán a zsinatokon a Szentírás mellett foglalt helyet. S ennek a könyvnek ne volna többé mondanivalója éppen a mi korunk számára? Olyan gyökeresen megváltozott az emberek belső világa is az idők folyamán, hogy ez az évszázadokon keresztül bevált tanítómester már nem jelenthet, nem mondhat neki semmit?

Ez volna az eset, ha Szent Benedek Regulája csak a kor igényének köszönné keletkezését és így

[1] Pseudo-Dionysios, (De eccles. hierarchia c. 6.), aki a «monachus» szót μονάς=egység-ből származtatja.

csupán egy bizonyos kornak megfelelő életszabályokat tartalmazna. Továbbá akkor sem meríthetne a mai világban élő tevékeny keresztény ember a szerzetesszabályból semmiféle útmutatást, ha a szerzetesélet, amelyet a Regula elsősorban hivatott alakítani, teljesen kívül állana a «normális» kereszténységen. Azonban egyik esetről sincs szó. Mert a szerzetes külön állapotot képvisel ugyan a keresztények között, de semmiesetre sem olyan módon, mintha ezáltal nem lenne többé maga is keresztény. A szerzetes- és keresztény élet alapjai u. i. közösek: mindkettő a keresztség szentségében gyökerezik, mindegyiket az Egyház kegyelmeinek eleven árja táplálja, az egyházi tanító és kormányzó hatalom vezeti. Sőt a szerzetesség nem is akar mást, mint hogy «a határtalan Krisztus-szeretetet hősies fokban»[1] kifejezésre juttassa. A szerzetesek lelki örökösei a vértanuk korának, életük «a hősiességnek csak megváltozott alakja, mely természetszerűleg állott elő az új világegyházban, mikor a vértanuság megszűnt».[2] Ennek megfelelően Szent Benedek egyszerűen az «eszményi egyházat» akarta megvalósítani apátságaiban; ő maga az «isteni szolgálat iskolájának» nevezi alapítását. Az utolsó (73.) fejezetben pedig Regulájáról, mint egy «kezdőknek szánt egyszerű szabályról» beszél, amelynek

[1] Hilpisch, Geschichte des benediktinischen Mönchtums. (Freiburg i. Br. 1926.) 9. o. (A bencés szerzetesség története.) [2] U. o. 8. o.

célja, hogy követésükkel a «kolostorban legalább némileg erkölcsös életmódról és a szerzetesélet megkezdéséről tegyenek tanúságot». Bár a szerzetesség így valóban az «eszményi kereszténységet» képviseli, mégis lényegében és teljesen a «valós keresztény élet» keretén belül áll, amelyet az Egyház szült, táplál és nevel.

Ezek után megértjük, hogy a Regula negyedik fejezete, mely felsorolja az «erényes élet eszközeit», a kereszténység alaptörvényével, a szeretet nagy parancsával kezdődik és egész terjedelmében csaknem kizárólag a Szentírásból vett, tehát *minden* keresztény számára érvényes szabályokat tartalmaz.

Találunk ugyan Szent Benedek Szabályában néhány olyan rendelkezést is, amelyeket a kor szellemében kell értelmeznünk, pl. az engedetlen szerzetes testi fenyítéséről (28. fej. és másutt), vagy a kiskorukban felajánlott gyermekek érvényes felvételéről (59. fej.). Ezek azonban kivétel nélkül lényegtelen pontjai a Szabálynak, melyeket — anélkül, hogy az egész Regulát meghamisítanánk — módosítani lehet és amelyek módosultak is az idők folyamán. Ha azonban a teljes Regulát tekintjük, akkor könnyű felismerni idők felett álló szellemét. Csak ez magyarázza meg, hogy a bencés életmód még mindig csorbítatlanul tovább él, a mai életviszonyok követelte néhány változás ellenére is, sőt napjainkban, úgy látszik, egészen új virágzásnak indult.

Szent Benedek Regulája tehát nincs bizonyos korhoz kötve, hanem minden idők számára érvényes; hasonlóképpen nem igazodik egy bizonyos néphez, vagy népi sajátosságokhoz. A nyelvész és történetkutató természetesen azonnal felismeri benne a klasszikus, nemes római szellemet, amely késő latin nyelvi öltözete ellenére is, erőteljesen kidomborodik. Örömmel fedezzük fel a világos egyszerűségben és határozottságban, valamint az előkelő és bölcs mérsékletben (discretio) a jellegzetes római szellemet, mely a római államban és annak törvényhozásában beszédes kifejezést nyert. Mert ugyanez a szellem, melyet a kereszténység megszentelt, vetette meg az európai kultúra alapját, sőt mi több, miután az egyes népek szellemét megtermékenyítette, az igazi kultúrát közvetítette számukra. Nem véletlen, hogy Szent Benedek fiai és leányai hozták meg kolostoralapításaikban az igaz hittel együtt a fejlett kultúra áldásait is, először az angolszászoknak és azután a kontinens különböző német törzseinek. Kolostoraik: Fulda, Reichenau, a salzburgi St. Peter és Nonnberg, szentjeik: egy Szent Bonifác és rokona Szent Lioba, jelentősek nemcsak a németség egyháztörténete, hanem az egész német kultúrkör művelődéstörténete szempontjából.[1]

Azonban ha rá is mutattunk Szent Benedek

[1] Hasonló példákat mutat a többi európai ország, és a magyar történelem is. Ford.

Regulájának korok és népek feletti jellegére, még mindig nem tártuk fel teljes okát annak, hogy miként nevelhette minden kor és éghajlat emberét és alakítja ma is. A Szerzetesszabály időfölötti, minden népi sajátosságot felölelő jelentőségének alapja még mélyebbre nyúlik és egyedül ez magyarázza meg azt a kiváltságos helyzetet, amelyet a népek szellemi életében keletkezése óta századokon keresztül elfoglal. Szent Benedek biztos tekintete belelát az emberbe és erős kézzel vezeti, mivel ismeri legbensőbb valóját és gyökerénél kezdi meg egyéniségének alakítását. Ha a különböző korárnyalatok és sokféle nemzeti sajátosságok folytán olyan különbözőknek is látszanak az emberek, legmélyebb alapjukban mégis valamennyien «emberek», mindazzal a nagysággal és kisszerűséggel, amit ez a fogalom magában rejt. És ez a közös emberi lét olyan nagy és olyan jelentős, hogy minden különbözőségünk eltörpül mellette. Könnyen megérti az egyes embert, bármilyen korból vagy nemzetből származzék is, aki az ember valóját a maga egész mélységében és gazdagságában értékeli. Szent Benedek pedig éppen ebben igazán nagy: gyökerében ismeri az emberi létet és Regulája legmélyebb alapjaiban akarja azt alakítani és nevelni. Szent Benedek az ember személyiségének középpontjából kiindulva, átgyúrja az *egész* embert még külső életnyilvánulásaiban is, mint amilyenek a beszéd és hallgatás, járás és állás. Ez az átalakító

hatás az ember egyetlen életsíkját sem hagyja érintetlenül, hiszen az emberben minden legbensőbb lényének kifejezése, és Szent Benedek éppen ezt a lényeget akarja alakítani.

S amikor Szent Benedek az ember lényegét fogja meg és alakítja, nem a pusztán természetes ember lebeg szeme előtt, hanem a megkeresztelt embernek, a keresztény embernek akar gondos vezetője lenni. Szent Benedek abban a létkapcsolatban látja az embert, amelybe az Krisztussal a keresztség szentsége által jutott, s ezt a keresztényi létet akarja Szent Benedek kialakítani és teljes kibontakozásához juttatni. A cél, amelyre Szent Benedek tanítványát vezeti, nem más, mint amit Szent Pál is nevelő munkájának céljául vall: «Fiacskáim, kiket fájdalommal szülök újra, míg Krisztus kialakul bennetek!» (Gal. 4_{19}.) Szent Benedek, mint szent, teljesen vallásos vezéregyéniség és mint ilyen, csakis vallási beállításban érthető meg. Az embert is vallási középpontjában ragadja meg és azért talál egyéniségének középpontjába. Mert a vallásos elem, a létnek a teremtő Istentől és Atyától való függése az emberi élet legmélye minden emberben.

Szent Benedek ezzel, hogy a keresztény embert éppen Istenhez való viszonyában fogja meg, tulajdonképpen az egész embert fogja meg. Hiszen a keresztény lét nem különálló, az emberi természet mellé vagy fölé iktatott valami, hanem maga a

kegyelemben felemelt és felfokozott emberség. Az isteni kegyelem megragadja és áthatja az egész emberi természetet és vele együtt valami egészen újat alkot, az «új teremtményt Krisztusban». (2. Kor. 5_{16})

Ha ilyformán Szent Benedek vezetése elsősorban vallásos irányú is, mégsem téveszti szem elől, a természetfeletti keresztény élet mellett, a természetes emberi valóságot, sőt mivel az embert vallásos központjából kiindulva fogja meg, ezt éppen olyan komolyan veszi, mint amazt. Szent Benedek u. i. sokkal józanabban és reálisabban gondolkodik, semhogy elfelejtené, hogy az egyoldalúan természetfölöttire irányuló nevelés éppen úgy csődöt mondana, mint az, amely pusztán a természettel számol. A természetes és a természetfölötti világ összetartozik, a természet az alap, melyre a kegyelem épít. Mindkettő harmonikus fejlődése hozza azután létre a tökéletes *keresztény* embert, aki egyben tökéletes *ember* is, mert csak ő egyesíti magában az «ember» ősképének összes vonásait. Ez a mintakép pedig az Istenember, Jézus Krisztus, akiben «az istenség egész teljessége» (Kol. 1_{18}.) a tökéletes emberséggel isteni személyiségben párosul. A természetes és természetfölöttinek szoros kapcsolatára való tekintettel, Szent Benedek nem veszi munkába először talán a természetet, hogy azután erre építse a természetfölöttit. Amint élete végén — életrajzírója, Nagy Gergely szerint — az egész világot egyetlen isteni fény-

sugárba foglalva szemlélte, hasonlóképpen az emberi természetet is vallási oldaláról, Istenhez való viszonyában látja és ezért a természetfölöttivel együtt, sőt ennek alapján alakítja. Ezt a Regulának azok a fejezetei mutatják, ahol a külső magatartással (7. fej.), a fiataloknak az idősebbekkel szemben való viselkedésével (63. fej.), a betegek gondozásával (36. fej.), az öregekkel és a gyermekekkel (37. fej.) foglalkozik, továbbá, ahol az evésről és ivásról (39. fej.), a ruházatról és lábbeliről (55. fej.) szól. Sehol sem találunk rendelkezéseiben valamiféle túlzott spiritualizmust, hanem inkább mindenütt világos, sőt nagyon is józan megfontolást, mely szilárdan áll a valóság talaján, de amellett a hitből meríti világosságát.

Az idealizmusnak és realizmusnak ez a harmonikus kapcsolata, mely az embereket és a dolgokat Istenben és éppen ezért igazi valóságukban látja, teszi alkalmassá Szent Benedek Reguláját arra, hogy ne a világtól idegenkedő, kizárólag a túlvilág számára élő embereket neveljen, hanem olyan férfiakat és nőket, akik biztosan állanak a földön, bár mint Szent Pál mondja, «a mennyben van igazi hazájuk». (Fil. 3,20.) és éppen vallásos világnézetükből kifolyólag Isten kegyelméből, Istennel alakítják emberi életüket. És ugyan mire van nekünk, mai kereszténynek nagyobb szükségünk, mint oly tanítómesterre, aki meg tudja mutatni, miképpen kell életünket ismét, legmélyebb keresztény alapjából kiindulva,

újjáalakítanunk. Csak így juthatunk el arra a nagy egységre és harmóniára, mely után a mai meghasonlott ember annyira vágyódik, csak így leszünk igazi, derék keresztények és egészséges, harmonikus emberek. Amit Szent Benedek, az egész ember és egész keresztény sok évszázadon keresztül meg tudott tenni, arra ma is képes: el tud vezetni az igazi, valódi élethez.

Pertlstein, 1937 nyarán.

A szerző.

I. ALAPVETÉS

ISTEN.

«Az alázatosságnak első foka az, ha a szerzetes Isten félelmét mindenkor szeme előtt tartja s róla soha semmiképpen sem feledkezik meg; vagyis ha folyton rágondol Isten minden parancsára.» (Regula, 7. fej.)

Szent Benedek Regulájának 4. fejezetében, melyben «az erényes élet eszközeit» adja kezünkbe, első eszköz gyanánt azt említi, amit már maga az Üdvözítő a «legnagyobb és első parancsolatnak» mondott (Mt. 22_{38}): «Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből és teljes lelkedből és teljes erődből.» Szent Benedek az «eszközök» élére állítja ezt a parancsolatot, mert tudja, hogy a keresztény élet alapja a helyes viszony Istenhez. Ez nemcsak a létezés rendjében igaz, hiszen mint minden teremtmény, mindenestül Istentől származunk, Istentől függünk és valóban «benne élünk, mozgunk és vagyunk» (Ap. csel. 17_{28}.). Ugyanez áll lélektani vonatkozásban is: az ember személyes állásfoglalása Istennel szemben, az Istenkép, amelyet magunkban hordozunk, irányt szab végeredményben egész életünk kialakításának. Ha igaz a közmondás: «Mutasd meg a barátodat és megmondom, ki vagy!», még több joggal mondhat-

juk: «Mutasd meg az Istenről alkotott képedet és megmondom, ki vagy!» Már most, a gyakorlatban legtöbbször úgy áll a dolog, hogy az emberek átlaga mintegy csak úgy «eléldegél» a maga alkotta istenesze mellett, mindennapi életét pedig tőle függetlenül alakítja. Ilyen értelemben az istenfogalom kérdése látszólag veszít jelentőségéből. Azonban nem jellemző-e éppen *az* isteneszménkre, hogy így el *tudunk* «éldegélni» mellette, hogy olyan kevéssé hat ki alakítólag napi életünkre? Ez mutatja leginkább, hogy Istenről alkotott fogalmunk ugyancsak gyenge, kicsi, élettelen, hogy nem felel meg annak a ténynek, amely pedig egész embervoltunk alapja, t. i. hogy Istentől, a mindenség Teremtőjétől és Urától függünk létezésünkben.

Életünk azért nélkülözi a zárt egységet és teljességet, azért olyan szakadozott és szétesö, azért hiányzik belőle a nagy ívelés, mely mindent összehangba hozna, mert gondolkozásunk és cselekvésünk nem indul ki létünk eredeti alapjából. Igazi életalakítást, melynek a hétköznapi életben kell beválnia, nem gondolhatunk el egy mindent átjáró és mindenen átható felséges isteneszme nélkül, mely élénken él az ember lelkében és amelyhez minden cselekedetét és egész tevékenységét szabja. Sőt nyugodtan állíthatjuk, hogy a keresztény ember teljes kibontakozását el sem képzelhetjük egy benne igen eleven hatóerővel működő isteneszme nélkül, Guardini szavai szerint: «Az ember művelt a szó valódi értelmében, ha létében, gondolkodásában és cselekvésében belső esz-

mény alakította».[1] Ezek után megértjük, hogy Szent Benedek Regulájának «az alázatosságról» szóló híres hetedik fejezetében, mely valamennyi között a leghosszabb és az életalakítás szempontjából a legfontosabb, a lelki élet első foka gyanánt megkívánja tanítványától, hogy «az Istenről való megfeledkezést mindenképpen kerülje», viszont «az Isten félelmét mindenkor szeme előtt tartsa és állandóan gondoljon mindarra, amit Isten parancsolt». Szent Benedek életszabályának ez az Istenre való gondolás, az isteneszme az alapja, erre épül az alakuló élet.

Milyen már most Szent Benedek isteneszméje? E kérdés nem hiábavaló, ha meggondoljuk, hogy minél határozottabb alakban él egy eszme az ember lelkében, annál elevenebb, annál hathatósabb. Sajátságos, hogy mennyire különbözőek az embereknek Istenről alkotott fogalmai; azonban, úgy látszik, mintha valamennyi két véglet között mozogna. Egyesek a janzenisták korlátok közé szorított rideg és szigorú isteneszméjét hordozzák magukban. Sajnálatra méltó, aggályos lelkű emberek ezek, akik Istent mindig csak korbáccsal látják maguk előtt, mint valami kérlelhetetlen rendőrt, aki minden hibát azonnal megbosszul. Kemény és örömtelen ezeknek az élete, mert minden igyekezetük abban merül ki, hogy kínos gondossággal kerüljenek minden balléptét és valamennyi parancsolatot és előírást pontosan teljesítsenek, nehogy a bosszuló Istennek valami-

[1] Romano Guardini, Liturgische Bildung. (Freiburg in. Br. 1923.) 25. o. (Liturgikus műveltség.)

képpen okot szolgáltassanak a büntetésre. Ha aztán valami baj éri őket, azonnal megvizsgálják a lelkiismeretüket és aggódva kérdezik, hogy vajjon melyik vétkükért mérte rájuk Isten ezt a büntetést. Szegények, milyen közel járnak a kétségbeesés örvényéhez, ami egyben az Istentől való teljes elszakadást jelentené! — Az Istenről való másik elgondolás, amelyet pietisztikusnak nevezhetnénk, a fenti komor istenfogalomnak éppen ellenkezője. Ez valami «jó öreg embernek» képzeli el Istent, «hosszú fehér szakállal», aki kegyes és jóságos, mindig megbocsájt, de aki gyenge és elnéző, komolyságot és erőt, egyúttal azonban tekintélyt és méltóságot is nélkülöz. Az ilyen istenfogalom — ha ugyan még van életalakító hatása — eredményezi azt a fölényes, tiszteletlen magatartást Istennel szemben, amely semmit nem vesz komolyan és önmagát Istennel egy síkba helyezi. Isten nem fölöttünk, hanem legfeljebb mellettünk, voltaképpen azonban alattunk áll e szemlélet szerint. Ez az isteneszme semmiképpen sem tud felemelni és nemesíteni.

Egészen más Szent Benedek isteneszméje. Mindjárt előre megállapíthatjuk, hogy a szerzetesatya nem ismer más eszményt Istenről, mint amelyet a kinyilatkoztatás, az ó- és újszövetségi Szentírás közöl velünk, mert istenfogalmát és általában egész tanítását teljesen az Isten igéjéből meríti. Ez az istenfogalom átfogó és egyben eleven, úgyhogy minden életkor és értelmi fok számára alkalmas alapja lehet az élet kialakításának. Szent Benedek szól «Istenről, a mindenség Uráról» (Regula, 20. fej.), a «félelmetes Úrról»

(Előszó), ismeri az igazságos és büntető Istent (Előszó, 7. fej. és másutt). Emellett találunk azonban szavakat a «szerető Úristenről» (Előszó), az «Atyáról, aki kegyességében fiainak sorába iktatott bennünket» (u. o.), aki «életet és jó napokat» akar nekünk ajándékozni és meg akarja mutatni nekünk «az élet útját» (u. o.). Istenfogalma így egyaránt távol áll a hideg janzenizmusétól, a rideg megközelíthetetlenségtől és a pietista lágyságtól és laposságtól.

Szent Benedek tanítványának magatartása megfelel ennek az isteneszmének. Az istenfélelem az alap, — híven a Szentíráshoz — az a szeretetteljes tisztelet, mely az urat és atyát megilleti és amely egyaránt kizárja a szolgai lelkületet és a túlságos bizalmaskodást. Ez a magatartás az alázatosság első fokán jut talán a legszebben és legvilágosabban kifejezésre, ahol az Isten félelmének egész lelki életünkre, gondolkozásunkra és akaratunkra kiható alakítóereje tárul elénk. Ide tartozik még a 19. és 20. fejezet is, amelyeknek tárgya az Istenhez méltó viselkedés imádság közben.[1] Szent Benedek emellett igen finom lélekismerő, mint ezt a Regulának nem egy fejezete bizonyítja. Tisztában van azzal, hogy az embernek Istenhez való viszonyában fejlődési fokok vannak. Tudja, hogy vannak emberek, akik-

[1] V. ö. a 9. fej.-ben: «Mihelyt az előénekes elkezdi a «Dicsőség»-et, a Szentháromság iránt való tiszteletből és hódolatból azonnal valamennyien álljanak fel»; és a 11. fej.-ben: «az evangélium olvasása alatt valamennyien tisztelettel és szent félelemmel eltelve (cum honore et timore) álljanak fel».

nek Isten iránti szeretete nem elég erős arra, hogy egyetlen támasztékuk legyen az élet nehézségei közepette. Azt is tudja, hogy még finom lelkialkatú embereknél is, akiket általában az istenszeretet vezérel, akadhatnak olyan pillanatok, melyekben az isteni igazságosságnak és nagyságnak egész komolyságával kell hatnia, hogy megóvja őket a bukástól. Ilyenkor nem restel Szent Benedek kevésbé magas indítékokra hivatkozni, hogy tanítványait sarkalja vagy visszatartsa. Igy az engedelmességről szóló fejezetben pl. a «pokoltól való félelemre», vagy «az örök élet dicsőségére» utal, máskor a «megfogadott szolgálatban való hűség» indíthat gyors, lélekben és cselekedetben tökéletes engedelmességre. Az ember gondoljon továbbá arra, «mint égeti a pokol tüze bűnükért azokat, kik Istent megvetik, másrészt, hogy Isten örök életet készített azoknak, akik őt félik». (7. fej.) A szent törvényhozó ismételten (főleg a 2. és 64. fejezetben) emlékezteti az apátot a szigorú számadásra, mely egykor a legfőbb Pásztor előtt vár reá, kinek helyettese: «bármennyien vannak is a szerzetesek az ő gondviselése alatt, legyen meggyőződve, hogy az ítélet napján mindazon lelkekről számot kell adnia az Úrnak s még hozzá kétségkívül a saját lelkéről is». (2. fej.) Ugyanilyen szigorú komolysággal inti a szerzetest, hogy abban a tudatban tegye le fogadalmát, miszerint «az fogja őt elkárhoztatni, akit kigúnyol», ha valaha fogadalma ellenére találna cselekedni. (58. fej.) De ez a félelem csak alap, mintegy az első lépcsőfok, mert a szent

törvényhozó éppen a 7. fejezetnek a végén, miután az istenfélelem alapjára az alázatosság tizenkét fokát építette, így folytatja tovább: «Ha tehát az alázatosság mindezen fokain felemelkedett a szerzetes, csakhamar eljut az Istennek ama tökéletes *szeretetére*, amely kizárja a félelmet. Igy mindazt, amit előbb bizonyos félelemmel tett, minden fáradság nélkül, mintegy természetesen és szokásból kezdi teljesíteni, már nem a pokol félelméből, hanem Krisztus szeretetéből, csupa jó szokásból s az erényben való gyönyörködésből. Mindezt kegyességében az Úr az ő Szent Lelke által meg fogja valósítani a hibáktól és vétkektől megtisztult munkásában.» Hasonlóan szól Előszavának végén: bár az üdvösség útja kezdetben csakis szűk lehet, azonban «ha a lelki életben és hitben előhaladunk, akkor majd kitágult szívvel s a szeretet kimondhatatlan édességével járjuk az Úr parancsainak útját». Szent Benedek ugyanis tudja, hogy az erős, tökéletes szeretet a lelki életnek nem a kezdete, hanem kegyelemmel elért csúcspontja.

Istennek mindenre kiterjedő uralkodói hatalma és atyai szeretete maradéktalan odaadásra kötelezi az embert. Szent Benedek a teljes alárendeltséget Istennek «alázatosságnak» nevezi. Ez megmutatkozik az élet minden egyes megnyilvánulásában — egészen a járás és állás közben elfoglalt testtartásig. Aki az alázatosságról szóló fejezetet behatóbban tanulmányozza, hamarosan rájön, hogy az alázatosság azt a lelkierőt jelenti, mely akaratunk alárendeléséhez szükséges, tehát a nagyság, hősies-

ség fogalmát rejti magában. Ebben a magatartásban persze semmi sincs abból a hamis, hősködő pózból, mely a hősiességet csak abban látja, hogy a saját énjét minden áron, mindennel és mindenkivel szemben — még Istennel szemben is — érvényesítse. Az ilyen magatartás azonban téves, mert nem veszi tekintetbe a tényt, mely az emberi lét alapja, t. i., hogy teremtmény, tehát teljesen Istentől függ, egészen alá van neki rendelve. Ez a «hősieskedés» sohasem vezethet a keresztény ember igazi nagyságának kibontakozásához, mivel saját kis énjének korlátai tartják fogva. A hősies alázatosság azonban, mely tekintet nélkül a saját énjére, egészen Isten szolgálatára adja magát szeretetből, mely «valóban Istent keresi» (58. fej.) és mást nem kíván, az ember legértékesebb és legbensőbb erőit hívja életbe és önmaga fölé, a végtelen Isten közösségébe emeli. Ez vezet igazi szabadsághoz és nagysághoz, azaz életszentséghez, mely egyben emberi mivoltunknak legteljesebb megvalósulása. Érthető tehát, ha Szent Benedek éppen ebben a pontban, ami az ember alárendeltségét és odaadását illeti Isten akarata iránt, a legvégsőkig következetes, amikor «az isteni szolgálat iskoláját akarja felállítani». (Előszó.) Nem elégszik meg csupán külső alkalmazkodással, — a lélek mélyéből, «jó szívvel» (cum bono animo, 5. fej.) kell Istennek engedelmeskedni. És Szent Benedek minden objektív adottságban meglátja Isten akaratát, mert valamiképpen minden Isten hatalmának, bölcsességének és szeretetének köszöni eredetét. Szent

Benedek lelkére köti az apátnak, hogy vegye figyelembe fiainak testi-lelki képességeit (2., 34., 39., 44., 55. fej. és másutt), és ugyanebben a szellemben tökéletes engedelmességet követel tanítványától. És nem riad vissza attól sem, hogy ebben a végsőkig következetes maradjon, amikor t. i. «a testvérnek lehetetlent parancsolnak«. (68. fej.) Éppen ebben a legnehezebb helyzetben lesz nyilvánvaló a hősiesség nagysága, melyre az Isten iránti odaadásnak mindig készen kell lennie — és készen is lehet, mert az emberi gyengeség számíthat az Isten kegyelmére, amely egyedül vezeti el őt ezekre a magaslatokra.

A hibák büntetésében is megnyilatkozik, hogy Szent Benedek hivő szemlélete minden adottságban meglátja az Istent. Általánosan ismert a «büntetés gyógyító jellegéről» elterjedt nézet, mely szerint a büntetés kizárólag, vagy legalábbis elsősorban a bűnös megjavítását szolgálja. Szent Benedek előtt sem ismeretlen a büntetésnek ez a szerepe, azért az apátot ismételten figyelmezteti, hogy gondoskodjék a lelkileg beteg testvér gyógyulásáról. Azonban nála ez a büntetésnek csak egyik oldala, fontosabb számára annak *elégtételi* jellege. Mert az objektív rendnek minden áthágása tulajdonképpen betörés az isteni rendbe, végeredményben pedig az isteni Valóságtól elválaszthatatlan törvényt sérti meg. Ezt a törvényszegést elégtétellel kell jóvátenni még akkor is, amikor nincsen szó hibáról erkölcsi értelemben; az elégtétel elmulasztása pedig gőg, alapjában véve lázadás Istennel szemben. Érthetők tehát a 45. és

46. fejezet rendelkezései az elégtételről, mellyel az tartozik, aki akármilyen módon valami hibát követ el a karimában vagy bárhol másutt. A késedelem nélkül, önként vállalt, nyilvános elégtétel ismét helyreállítja a megsértett jogrendet. De ha a szerzetes elmulasztja az elégtételnyujtást, akkor még szigorúbb büntetésben részesül, «mert nem akarta alázatosan helyrehozni, amit hanyagságból vétett». (45. fej.) A hibának közösségzavaró jellege is megnyilvánul itt; a nyilvános vezeklés jóváteszi ezt is. Hiszen a szerzetesközösség jogi szervezet is és ezért a szent, isteni jogrendnek megtestesítője.

Mindezekből megértjük, hogy Szent Benedek miért üldözi az önakaratot egészen a szív legbelső rejtekéig és miért harcol minden megnyilvánulása, sőt még belső gerjedelme ellen is: «Az alázatosságnak második foka az, ha az ember nem szereti a saját akaratát s nem gyönyörködik kívánságainak kielégítésében, hanem tettel követi az Úrnak ismert szavát: Nem azért jöttem, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem azét, aki engem küldött.» (7. fej.) A különben szelíd szerzetesatya nem ismer elnézést a kielégítetlen önakarat érvényesülési törekvéseivel szemben: «Különösen a zúgolódás bűnének nem szabad semmiféle okból, sem szóban, sem jelben megnyilatkoznia (figyelmet érdemel a szavak halmozása a máskor annyira szófukar törvényhozónál!). Ha valakit rajtakapnak, szigorúbb büntetésnek vessék alá.» (34. fej.) És más helyen: «Ha a tanítvány kénytelen-kelletlen engedelmeskedik s nemcsak száj-

jal, hanem szívében is zúgolódik, akkor, bár utóbb teljesíti is a parancsot, mégsem lesz kedves Isten előtt, aki látja a zúgolódónak szívét. Az ilyen tettével nemcsak hogy nem nyer jutalmat, hanem még a zúgolódók büntetését is magára vonja, hacsak elégtételt nem ad s meg nem javul.» (5. fej.) Az életnek és dolgoknak ilyen szemlélete alaposan visszautasítja azt a felfogást, mintha az ember volna «mindennek a mértéke» — másrészt azonban minő tisztelet az adottságokkal szemben! Milyen nagyra nő az ember, aki nem a vak sorsnak és ellentétes hatalmaknak veti alá magát, hanem Isten szolgálatának él, szabad elhatározásból, szerető odaadással! Végül is mindennek föléje kerül ezáltal, mert élete Istenben van elrejtve. Méltán hasonlítja őt Szent Benedek az evangélium szavaival (Mt. 7_{24} skk.) olyan emberhez, aki házát kősziklára építette: «jött az árvíz, a szelek fújtak, de nem dőlt össze, mert kősziklára volt alapítva». (Előszó.) Így válik az egész élet istentiszteletté, amint a bencés jelszó mondja: «ut in omnibus glorificetur Deus — minden Isten dicsőségére szolgáljon». (57. fej.) Ez ad az életnek egységet, nagyvonalúságot és semmi sem esik ezen a vonalon kívül, semmi sem szakítja meg az egységet. Imádság és pihenés, munka és üdülés, öröm és bánat, egészség és betegség, élet és halál — minden igazi értelmet és nagy távlatot nyer attól, aki mindezekben megnyilatkozik, aki tudtunkra adja bennük akaratát, «akinek szolgálni annyit jelent, mint uralkodni». (Könyörgés a békéért való szentmiséből.)

ISTENTISZTELET.

«Hisszük, hogy Isten mindenütt jelen van, és hogy «az Úr szeme minden helyen szemléli a jókat és gonoszokat»; de kiválóan és minden kételkedés nélkül higgyük ezt, ha részt veszünk az isteni szolgálatban. Azért sohse feledjük a próféta szavait: «Szolgáljatok az Úrnak félelemmel», és ismét: «Énekeljetek bölcsességgel», és: «Az angyalok színe előtt éneklek neked». Vegyük tehát fontolóra, miképpen kell az Isten és az ő angyalai színe előtt viselkednünk s úgy végezzük a zsoltározást, hogy elménk egyezzék szavunkkal.» (Regula, 19. fej.)

Nem csodálkozunk, hogy Szent Benedek tisztelete a tényekkel és valóságokkal szemben az istentisztelet kérdésében különösen kifejezésre jut, mivel éppen az imádságban egész sajátos módon nyilvánul meg az embernek Isten iránti magatartása. Szent Benedek ismeri természetesen a belső imádságot is, sőt külön fejezetet szentel neki (20. fej.), mindazonáltal a közös istentiszteletet, a szent *liturgia* ünneplését többre értékeli.

Nem várhatunk azonban tőle valami tudományos értekezést a liturgia lényegéről. Egyfelől azért, mert célja, hogy egészen gyakorlati utasítást nyujtson Regulájában, melynek «követésével legalább némileg erkölcsös életmódot . . . tanusítsunk». (73. fej.) Másrészt pedig, mivel Szent Benedek, mint korának szentje, sokkal elevenebben vett részt az Egyház életében, semhogy hosszas fogalmi magyarázgatásoknak szükségét érezte volna. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az akkori idők egész keresztény világa a szentmiseáldozat és a szentségek kegyelmi árjából

merítette lelki életét. Ez pedig nem volt számára valami «ájtatossági gyakorlat», hanem keresztény voltának magától értetődő kifejezését jelentette. E korban u. i. még eleven erőben élt az a gondolat, hogy a liturgikus ténykedésben Krisztus élete valóság lesz, hogy itt az Úr valóságosan, de egyben titokzatos módon megújítja megváltói művét, mely az Egyház életének forrása. A VI. század kereszténye, aki az ókor szellemi hagyományain nőtt fel, még magától értetődő dolognak tartotta, hogy az istentisztelet szent közösségi cselekmény, melyben az Egyháznak Krisztussal való egysége állandóan megújul és elmélyül. A liturgia szent «többese», a «mi», az akkori keresztény ember számára még boldogító és egyben kötelező valóság volt.

Szent Benedek szerzetesi Regulájában cönobiták, tehát szerzetesek számára állít fel életszabályt, olyanoknak, «akik kolostorban laknak és szabályok és apát alatt vitézkednek». (1. fej.) Tehát külön közösséget alapít — ő maga egyszer «corpusnak» — testnek nevezi kolostorát, az egyes szerzeteseket pedig «tagoknak»: «membra» (61., ill. 34. fej.). Ez a vallási közösség — amelyre később még visszatérünk — nem áll valamiképpen a Corpus Christi mysticum nagy, szent közösségén kívül, vagy mellette. Ellenkezőleg, Szent Benedek nagyon jól tudja, hogy minden szőlővesszőnek összeköttetésben kell maradnia az élő szőlőtővel, az Egyházában élő Krisztussal, ha életképes kíván lenni. Igy Szent Benedek apátságai is a legbensőbb kapcsolatban vannak, kez-

dettől fogva, az Anyaszentegyházzal, és e nagy szervezet alkotórészeinek, e szent test sejtjeinek és tagjainak érzik magukat. Szent Benedek Regulája több helyen tanuskodik erről a szerves kapcsolatról: így a 64. fejezetben «a püspöknek, akinek egyházmegyéjéhez tartozik az apátság területe», bizonyos befolyást engedélyez, amennyiben nehézségek merülnének fel az apát választása körül; vagy más esetben a püspököt hívja meg tanunak az ellenszegülő szerzetespap ellen. (62. fej.)[1] A bencés közösség istentisztelete éppen azért *az* Anyaszentegyház istentisztelete, eltekintve most attól, hogy az Egyház a szerzeteseket felhatalmazza és megbízza hivatalos és nyilvános imádságának végzésével. A bencés apátságban feltűnő ünnepélyességgel nyilatkozik meg az Egyház istentiszteleti élete — ez alkotja a bencés szerzetes napi feladatának tetemes részét. Sőt még tovább megy: az istentisztelet szabályozza az egész napot, ez adja meg a nap ritmusát, megszenteli minden egyes óráját és így a szerzetest mindig újra kiemeli a földi lapályokból és isteni életközösségbe, Isten világosságába vonja. A szerzetesnek legkiválóbb feladata az istentiszteleti ténykedés: «az isteni szolgálatnak semmit sem szabad elébe helyezni» (43. fej.) — ezért «mihelyt meghallják az isteni szolgálat idejére hívó jelet, azonnal hagyjanak ott mindent, ami a kezük ügyében van és a legnagyobb gyorsasággal

[1] V. ö. a 13. fejezet rendelkezését is, mely szerint a reggeli istentiszteletnél azt a dicsőítő éneket válaszszák a «Prófétákból», amelyet a római Egyház énekel.

induljanak» (u. o.). Az 50. fejezet pedig meghagyja, hogy «a szerzetesek, kik nagy távolságban dolgoznak ... és nem jelenhetnek meg a rendes órában a kórusban, a munka helyén végezzék az isteni szolgálatot és szent félelemmel hajtsák meg térdüket. Hasonlóképpen azok se hagyják el az imádságra kitűzött órákat, akik úton vannak, hanem amint lehet, végezzék el ott és ne mulasszák el szolgálatuk adóját leróni».

Már a kifejezések is, amelyeket Szent Benedek használ, elárulják, hogy mit tart az istentisztelet lényegének: opus Dei, officium divinum — istentisztelet, officium servitutis — köteles szolgálat, servitutis pensum — szolgálat adója, servitium devotionis suae — hivatásszerű szolgálat. E szolgálatnak tulajdonképpeni tartalmát a következőkben jelöli meg, amikor meghatározza az egyes imaórákat: «Ez időkben mondjunk dícséretet a mi Teremtőnknek, igazságos ítéletei miatt ... és éjjel keljünk fel hálát adni neki.» (16. fej.) Az istentisztelet tehát az a dicsőítés, mellyel a teremtmény Teremtőjének tartozik; hódolat Isten nagyságának és dicsőségének, amely az istenség belső életében és kifelé való működésében megnyilvánul.

Mennyire távol áll ez a felfogás attól, amelyet oly sokan vallanak az imádságról, akik «imádkozni is szoktak», de akik legjobb esetben a többi tennivalóval egyenlő értékű cselekedetnek minősítik az imádságot! És hányan nem is értenek már mást az imádságon, mint kérő imádságot és ha nincs kérni-

valójuk, nem is tudnak imádkozni! Valóban úgy látszik, mintha a legtöbb ember megfeledkeznék Istenről, míg valami egyéni szükség eszébe nem juttatja Őt ismét. Ezeknek az embereknek, mint fent láttuk, igen kevés fogalmuk van Istenről, de annál többet tartanak sajátmagukról. Régen elfelejtették már, hogy el kell ismerniök tiszteletteljes hódolatban és ujjongó szeretetben a teremtő Atyaistentől való föltétlen és mindenre kiterjedő függésüket.

Vizsgálódásaink a bencés imaéletről azonban még mélyebbre vezetnek. Láttuk az előbbiekben, hogy Szent Benedek «istentiszteleten» az Egyháznak nyilvános és hivatalos imádságát érti, melyet a kolostori közösség Krisztus misztikus testének, azaz az Egyháznak tagjaként végez — *ezé* az imádságé az elsőség minden más imádsággal szemben. Miért? Szent Benedek nem szól róla kifejezetten, azonban saját és egész korának állásfoglalása elárulja nézetét.

Mivel az «Opus Dei» az Anyaszentegyház nyilvános istentisztelete, melynek főrészei zsoltárokból, az ó- és újszövetségi Szentírásból vett olvasmányokból és «elismert és hivő katholikus Szentatyáknak hozzájuk fűzött magyarázataiból» (9. fej.) állnak, ezek a tények elég világosan mutatják, hogy itt (Opus Dei) nem is az ember imádkozik, hanem voltaképpen maga a Szentlélek Isten, aki «segítségére van erőtelenségünknek, mert nem tudjuk, miképpen kell kérnünk, amit kérünk; de maga a Lélek jár közbe értünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal». (Róm. 8_{26}) A liturgiában Krisztus szent

Lelke imádkozik: az Istenember, aki benne él Egyházában és annak minden egyes tagjában és szervezetében, a Szentlélekben dícséri, magasztalja, kéri mennyei Atyját. Az ember, aki a szent liturgiát (Opus Dei) végzi, csupán Krisztusnak a hangja — ebben áll az imádkozó nagysága és méltósága, ezért az «isteni szolgálat» legjobb «iskolája» a liturgia.

Mert Krisztus belevonja az embert saját istendícséretébe és istentiszteletébe, amikor az rendelkezésére bocsátja testi-lelki képességeit, hogy az Istenember általa és vele dicsőítse az Atyát; az imádkozót eltölti Krisztus Lelke és «átalakítja képmására, dicsőségről dicsőségre». (2. Kor. 3,18.) Szent együttműködés van Isten és ember között a liturgiában «a mi Urunk Jézus Krisztus által», aki azt mintegy személyesen végzi. Jóllehet minden imádság kegyelmet közöl az imádkozóval, azonban egyetlen imádságnak sincs olyan krisztusi hatóereje, mint az Egyház imádságának, mert semmiféle imádságban nincs Krisztus annyira jelen, mint a liturgikus imádságban.

Most már teljesen megértjük Szent Benedek fenti intelmét: «Az isteni szolgálatnak semmit se tegyenek elébe» (43. fej.), ami egyúttal a Regulának egy másik helyét is megvilágítja. A modern ember, aki nem szívesen köti magát objektív dolgokhoz, — amennyiben egyáltalán elismeri az imádság értékét — hajlik arra, hogy csak az egyéni, lelke mélyéből felszálló imádságot értékelje, mely kifejezi az imádkozónak egyéni lelkiállapotát. Ebben sok az igazság, mert való-

ban csak akkor imádkozunk igazán, ha mellette Istenhez emelkedünk bensőnkben, a puszta «ajak-imádság» sohasem igazi imádság. Az egyházi liturgikus imádság végzése közben fenyegethet a veszély, hogy gépiessé válik, — hiszen méltatlan emberek a legszentebb dolgot is megszentségtelenítik, — de a liturgikus imádság akkor is az Egyház imája, tehát megtartja való értékét, az imádkozó ellenben üresen marad, nem járja át Krisztus eleven ereje. Az imádkozónak az Úr rendelkezésére kell bocsátania magát, alázatos odaadással, hogy eltölthesse Krisztus szent Lelke, akinek eszköze ; bele kell mélyednie kitárt lélekkel Krisztus igéjébe és szellemébe, a saját «Én»-jét háttérbe kell szorítania, hogy Krisztus foglalja el annak helyét, szóval valóra kell váltania, némileg módosított értelemben, Keresztelő Szent János szavát: «Őneki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem». (Ján. 3,30.) Szent Benedek a következő szavakban fejezi ki az ennek megfelelő lelkületet: «Végezzük úgy a zsoltározást, hogy lelkünk összhangban legyen szavunkkal!» (19. fej.) A «szót», az «igét» készen kapjuk a szent szövegekben, a mi feladatunk, hogy megnyissuk lelkünket ennek a szent igének és vele összhangban szárnyaljunk Isten felé. Könnyen belátjuk, hogy ehhez külső és belső fegyelem szükséges, hogy a «liturgikus lelkület» már magában véve is hatalmas önfegyelmezést jelent. Különben ennek az imádságnak méltósága természetszerűleg ösztönöz önfegyelemre. Persze csak élő hit látja meg ezt a méltóságot: «*Hisszük*, hogy Isten

mindenütt jelen van, és hogy az Úr szeme minden helyen szemléli a jókat és gonoszokat, de kiválóan és minden kételkedés nélkül *higgyük* ezt, ha részt veszünk az isteni szolgálatban.» (U. o.)

Aki igazán «liturgikusan», tehát az Egyházzal imádkozik és ennek következtében mindinkább eltelik Krisztus lelkével, azt belső szükségesség indítja imára a «meghatározott órákon» kívül is. Azonban ez a belső imádság is a liturgikus, közös imádság szelleméből táplálkozik. Szent tisztelet hatja át Istennel szemben, mert önzetlen, Isten iránt teljesen odaadó, tehát tiszta szívből száll fel és így mintegy már magától egyszerű, alázatos, gyermeki, bizodalmas. Mint Isten gyermekei, minden gondunkat és ügyünket, reményünket és aggodalmunkat mennyei Atyánk elé visszük imádságunkban. Igy ezt az imádságot is az isteni kegyelem vezéreli és azért elkerüli egyrészt a külső és belső szétesettséget, másrészt bizonyos szent lelki szabadságot őriz meg minden üres imaformulával szemben. Főképpen pedig az imádság nem válik a hamis önszeretet menedékévé — ez u. i. a belső imádság veszélye. Ez a veszély annál végzetesebb, mivel a jámborság leple alá rejtőzik.

«Az imakórus az legyen, aminek mondják és ott mást ne cselekedjenek, se ne tartsanak. Az isteni tisztelet után mindnyájan a legnagyobb csendben és Isten iránt való tiszteletadással távozzanak, hogy azt a testvért, aki esetleg még külön is akar imádkozni, a másiknak helytelen magatartása ne akadályozza. De ha talán máskor is akarna valaki magán-

imádságot végezni, egyszerűen menjen be és imádkozzék, ne fennszóval, hanem könnyhullatással és ájtatos szívvel. Aki tehát nem így cselekszik, annak ne engedjék meg, hogy az isteni szolgálat végeztével a kórusban maradjon, amint mondottuk, hogy mást ne háborgasson.» (52. fej.) «Hogyha nagyhatalmú embereknek akarunk valamit mondani, csak alázattal és tisztelettel merjük ezt tenni; mennyivel inkább kell Istenhez, a mindenség Urához teljes alázattal és tiszta áhítattal esedeznünk! Azt is tudnunk kell, hogy nem a sok szóban, hanem szívünk tisztaságában és töredelmes könnyhullatásban találunk meghallgatást. És azért rövidnek és egyszerűnek kell lennie az imádságnak, hacsak az isteni kegyelem belső indítása nyomán nem terjedne hosszabbra. De a közös ájtatosság alkalmával (a régi szerzetesek csendes, elmélkedő imádságáról van itt szó, amelyet az istentisztelet után, annak visszhangjaként végeztek) mindenképpen rövid legyen az imádság és az elöljáró jeladására mindnyájan egyszerre keljenek fel.» (20. fej.)

Ismételten láttuk, hogy Szent Benedek tanítványa éppen az imádságban lép a legszorosabb kapcsolatba Krisztussal, aki az Egyház liturgiájában imádkozik és folytatja működését. Azt is láttuk, hogy főleg a liturgikus cselekmény mindig mélyebben vonja bele az embert Krisztus létébe és életébe. Igy magától vetődik fel a kérdés, miként gondolkodik Szent Benedek az embernek Isten megtestesült Igéjéhez való viszonyáról?

«Semmit elébe netegyenek Krisztusnak, aki mindnyájunkat az örök életre vezessen.» (72. fej.)

Világos, hogy Szent Benedek is csak egyetlen Istenhez vezető utat ismer: Jézus Krisztust, az Úr szava szerint: «Senki sem jöhet az Atyához másképp, mint énáltalam», mert egyedül Ő «az út, az igazság és az élet». (Ján. 14_6.) Krisztus egyszerűen *minden* a keresztény ember számára, kiváltkép az ősegyház kereszténye s így Szent Benedek számára is. A keresztség szentségében szerves kapcsolatba léptünk vele, kötelességünk tehát, hogy ennek tudatában «Krisztusnak semmit elébe ne tegyünk». (72. fej.) A Krisztus iránti szeretet ösztönöz követésére engedelmességben és önmegtagadásban, türelemben és odaadásban. (7. fej.) Szent Benedek ismeri ennélfogva a kereszt misztériumát, melynek a keresztény is részese, mint Krisztus tagja, de meg kell ezt vallania gondolkozásában és cselekedeteiben is, hogy Krisztus megváltó ereje egészen hatalmába vonja. De Szent Benedek másképpen érti a kereszt titkát, mint mondjuk, a német középkor, vagy amint azt pl. Grünewald megrázó feszülete ábrázolja. Szent Benedek olyannak látja a Megfeszítettet, ahogyan az ősegyház látta és ábrázolta: Krisztus neki a «Kyrios», az Úr, a megdicsőült szent Fölség, aki a kereszten is — sőt itt különösképpen — Király. Szent Benedek Krisztus-képe, az ónémet Heliand elevenen megrajzolt alakjához hasonlóan, a hősnek

a képe, bár Szent Benedek «Krisztus-hőse» inkább antik-római hadvezéri vonásokat mutat, a német Krisztus-eposszal ellentétben.

Ennek megfelelően Szent Benedek életünket hadiszolgálatnak tekinti, melyet Krisztusnak, az Úrnak, az igazi Királynak zászlaja alatt teljesítünk. (Előszó.) Krisztushoz való viszonyunk pedig «sátor-közösség» (u. o.), benső barátság, melyre a hadvezér meghívja bizalmasait, hogy mindenben osztozzanak vele; ez azután annál nagyobb hűségre és odaadásra kötelezi őket. A keresztény élet így Krisztussal és Krisztusban való életközösség, tőle indul ki, tőle nyeri irányát, erejét és célját. Krisztus nemcsak példakép, akit a kereszténynek követnie kell életében, hanem Ő maga *az* Élet, Ő annak tartalma, úgy-hogy a keresztény ember élete valóban krisztusi élet: «Meghaltatok és életetek el van rejtve Krisztussal az Istenben». (Kol. 3,3.) Itt ismét megnyilvánul az a magatartás, melyet Szent Benedek megkíván tanítványaitól Istennel szemben: Isten ura, de atyja is a kereszténynek, éppen Krisztussal való benső életközössége miatt, azért magatartása Istennel szemben imádó szeretet és szerető imádás, egész élete pedig odaadás és istentisztelet. A liturgia isteni mű, tehát nem valami «ájtatossági gyakorlat» a keresztény számára, hanem életének hű tükre. Itt közvetlenül szóhoz jut és kibontakozik Krisztussal egyesült élete, állandóan megújul és elmélyül benne a krisztusi élet. Sőt a keresztény tudja, hogy Krisztussal való egysége belevonja őt Istennek belső szentháromsági

életébe, hogy «részese az isteni természetnek» (2. Pét. 1$_4$.) és ezért már most «mennyben van a hazája» (Fil. 3$_{20}$.). Noha mindkét lábával a földön áll s a földi valóságok világában dolgozik és fárad, legbensőbb élete és gondolkozása mégis teljességgel természetfeletti, mert Krisztussal egyesülten Isten szemszögéből, Istenben nézi és értékeli e világ dolgait, tehát igazi, Istentől meghatározott valóságukban látja.

A keresztény lelkület Szent Benedek számára tehát nem erkölcsi kérdés elsősorban, hanem szerves kapcsolat Krisztussal, valós és lényegi istengyermekség. Minden parancsolat, minden erkölcsi életszabály csak ennek a létünk legmélyén gyökerező valóságnak a hajtása, életnyilvánulása. Mivel keresztények vagyunk, életünk nem lehet más, mint «istentisztelet» (Előszó) és minden tevékenységünknek «valóban istenkeresésnek» kell lennie (58. fej.). Egész életünknek pedig csak az lehet a célja és tartalma, hogy «minden Isten dicsőségére szolgáljon». (57. fej.)

II. AZ ÉPÍTMÉNY

A KÖZÖSSÉG.

«. . . Legyen valaki szolga vagy szabad ember, Krisztusban mindnyájan egyek vagyunk s egy Úr alatt, egyenlő szolgálatban vitézkedünk . . .» (Regula, 2. fej.)

A világháború és annak következményei által előidézett hatalmas szellemi átalakulások között legszembeszökőbb az a változás, mely az embernek embertársával szemben gyakorolt állásfoglalásában állott be. Már a háborút követő nemzedéknél egészen új megértéssel találkozunk embervoltunk egyik lényeges mozzanata iránt, melyet szociális vonásnak nevezhetünk, s amely mozzanat a közösségre utaltságunkban gyökerezik. Különösen a németeknek vetették állandóan szemükre, már jóval a háború előtt, az egyletek iránti előszeretetüket: az «egyletesdit»; de ez az előszeretetük nagyon jól összefért egy másik, mondhatnók még jellemzőbb tulajdonságukkal, t. i. az elszigetelődésre, individualizmusra való hajlammal. Utóbbi hajlandóság különben minden más kultúrállamban is érvényre jutott és végső hajtásaként az eddigi háborúk leghatalmasabb világégését eredményezte. Éppen a túlzott individualizmusnak ez a félelmetes csattanója vezette a háború

utáni kor emberét annak az igazságnak mélyebb megértésére, hogy az ember nem egyedi lény elsősorban, hanem lényegileg közösséghez kötött, sőt csupán mint egyed nem is juthat el teljes kibontakozásához, hacsak egyéniségének szociális elemét az egyéni alkotóelemmel legalábbis egyenlő módon nem hangsúlyozza ki. Család és nép, otthon és haza azok a közösségek, melyekbe az ember természetszerűleg beleszületik — s ezek az újabb kor emberének öntudatában nagyobb életerőre kaptak.

Hasonló jelenséget észlelhetünk vallási téren: az emberek itt is élénk tudatára ébrednek a közösségnek, s az «Egyházat», mint vallási közösséget katholikus és nem katholikus keresztények is mint egy újonnan fedezik fel. Az egyházi közösségi tudat felelevenedésére vezethetjük vissza azt a nagyarányú vallási megmozdulást, is, amelyet «liturgikus mozgalomnak» neveznek. Ez tulajdonképpen nem más, mint az újraébredő megértés a katholikus Egyház valósága és élete, vagyis az élő természetfeletti közösség iránt.

Mi is a közösség? Ehelyütt nem térhetünk ki a közösség fogalmával kapcsolatos minden kérdés és probléma fejtegetésére, csupán el akarjuk határolni a közösségi fogalmat minden hasonló jelenségtől és fogalomtól.

«Közösség» megegyezik a társaság és egyesület, a bajtársi és egyéb szövetkezés fogalmával a személyek sokaságában, akik valami módon — akármilyen természetű alapon is — egy egységben tömörültek.

De éppen a szövetkezés módja és az így létrejött egység igazi lényege egészen más természetű itt, mint a többi egyesülésnél. Azokat u. i. vagy egy külső cél tartja össze, vagy közös anyagi vagy szellemi érdekek, vagy talán egyező felfogásmód és élmények; míg a közösségnél a lét szerves egysége fűz össze alapjában minden tagot és belső, lényegileg egységes egészbe illeszti. Legvilágosabban az eredeti közösségen, a családon ismerhetjük fel a közösség sajátos lényegét. Itt a közös vér köt össze minden tagot és alapul szolgál minden további egység számára. A közös vér az a végső természetes életelv, amelynek a családi közösség eredetét és értelmét köszöni és amely nemzeti és népi, végül az egész emberi nem közösségébe tágulva, az embervolt minden hordozója számára természetes egységalappá válik.

Az Egyház viszont a természetfeletti alapon álló nagy közösség. Lényegét senki sem értette át oly mélyrehatóan és nem vázolta oly félremagyarázhatatlan világossággal, mint Szent Pál, a nemzetek apostola, ki a következőket írja róla első levelében a korinthusiakhoz (12. fej.): «A kegyelmek ugyan különfélék, de ugyanaz a Lélek. És a szolgálatok is különfélék, de ugyanaz az Úr. És az erőnyilvánulások is különfélék, de ugyanaz az Isten, ki mindezt mindenkiben cselekszi.... Mindezeket pedig egy és ugyanaz a Lélek műveli, kinek-kinek úgy adván részt, ahogy akarja. Mert amint a test egy, bár sok tagja van, a testnek pedig minden

tagja, bár sok, mégis egy test, úgy van Krisztus is. Ugyanis mi mindnyájan egy Lélekkel egy testté kereszteltettünk, akár zsidók, akár pogányok, akár szolgák, akár szabadok; és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk. Mert a test sem egy tag, hanem sok.... Ha mindnyájan egy tag volnának, hol volna a test? Már pedig sok ugyan a tag, de egy a test.... Ha tehát az egyik tag szenved valamit, együtt szenved vele valamennyi tag; vagy ha az egyik tag megdicsőül, együtt örvendez vele valamennyi tag. Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenkint tagjai.» Mélyebben és amellett világosabban aligha értelmezhetjük az Egyháznak, mint természetfeletti közösségnek mibenlétét. A tagok sokaságát az egységes szellem, a krisztusi élet egysége fűzi egybe, amit a keresztség szentségében a Krisztusba való beleiktatódás ajándékoz minden egyesnek. Természetfeletti életegység ez, mélyebb és lényegibb, mint minden vér- és állapotbeli különbözőség az egyesek között, mert Krisztusban gyökerezik.

Szent Benedek is közösséget akart, amikor kolostort alapított. Azt akarta, hogy apátsága ne érdekközösség, ne társaság vagy egyesület, hanem *szent közösség* legyen. És pedig ne álljon az a nagy szent közösségen, az Egyházon kívül, — nem: Szent Benedek olyan közösséget alapít, amelyben — az Egyháznak, a nagy Krisztustestnek egy sejtjében — ennek az Egyháznak legbensőbb valója és élete világos és kristálytiszta módon jut kifejezésre. Szent Benedek kolostorát mintegy eszményi egyháznak

szánta, a nagy Egyház tagjának, szerves kapcsolatban vele. Tehát amint az Egyház, katholikus felfogás szerint, nem ékelődik Krisztus és az ember közé, — hiszen az Egyház Krisztus misztikus teste — époly kevéssé áll a bencés apátság a szerzetes és Egyháza közé; sőt az Egyház és vele maga Krisztus éppen az apátságban ölt számára valóságot. Igy a bencés istenkeresésének útja apátsága ölén halad. Mert amikor egészen átadja magát ennek a közösségnek, akkor Krisztusnak, a Királynak adja oda magát és Azzal kerül életteljes kapcsolatba, aki az Út, az Igazság és az Élet. Csakis így, ezen szemszögből tekintve, értjük meg Szent Benedek Reguláját, melyet cönobiták (= együttélők), azaz olyan szerzetesek számára írt, akik együtt laknak kolostorban és «szabályok és apát alatt vitézkednek» Isten szolgálatában. (1. fej.) A stabilitas, vagyis állhatatossági fogadalom iktatja az embert ennek a szent közösségnek tagjává; ez fűzi őt össze mindenkorra szerzetes családjával. Azért zárul a Regula «Előszava» (Prologus) imígyen: «Igy azáltal, hogy az ő vezetése alól soha többé nem vonjuk ki magunkat s mindhalálig megmaradunk tanítása mellett a kolostorban, béketűrésünkkel részt veszünk Krisztus szenvedéseiben, hogy azután országának is méltán részesei lehessünk.»

S mivel a bencés apátságban, az Egyház nagy, időt és teret átfogó közösségének e másában, a keresztény közösségnek — mely a Krisztusban gyökerező kegyelmi élet egységén épül — lényegi

sajátossága különösen kifejező módon domborodik ki, éppen azért lehet Szent Benedek a modern ember tanítója és vezetője. Mert a Szent Benedek Szabályában lefektetett szerzetesi életközösség alapelvei végeredményben minden igaz közösségnek mértékül szolgálnak és így irányt mutatnak nekünk, mai embereknek, akik elszigeteltségünkből a közösségre törekszünk.

Igaz, hogy a bencés kolostori közösség kizárólag természetfeletti: a Krisztustestben való együttes kegyelmi tagságnak hajtása s azért igazi lényegét és sajátosságát csak a hivő előtt tárja fel, — ebben is hű képe az Egyháznak. De nem kell-e *minden* közösségnek, ha valóban közösség akar lenni, valamiképpen Istenre épülnie gyökerében, vagyis Istenben és Istenből élnie, önmagát Istenben tekintenie? Gondoljunk minden közösség őssejtjére, a családra, vagy a népi és nemzeti nagy közösségre: Vajjon nem nyerik-e attól a gondolattól tulajdonképpeni nagyságukat és méltóságukat, hogy eredetüket Istennek köszönik, abból a tudatból, hogy egyéni sajátosságukban egy örök isteni gondolat megnyilvánulásai, a szentpáli szóhoz híven, mely szerint Istentől, az Atyától «nyerte nevét minden nemzetség a mennyben és a földön?» (Ef. 3_{15}). Közös eredet, közös mivolt és ugyanegy cél az a hatalmas egységesítő erő, mely millió egyedet egy emberi nembe köt össze : — egész szent nagyságát és kötelező erejét csakis az érti át, aki hisz Istenben, mint Teremtőnkben és végcélunkban, és tudja,

hogy az ember, *minden* ember «Isten képére és hasonlatosságára van teremtve».

És hol van az a hatalom, amelyik elég erős volna arra, hogy a minduntalan felburjánzó önző törekvéseket a közös élet kívánalmaival összeegyeztesse? Minden együttélő közösség előtt ismeretes az egyén és közösség közti feszültség. Miként válhatik azonban ez a feszültség életadó elemmé robbantó erő helyett? Minthogy itt gyakran az ember legbensőbb valójáról, egész személyiségéről van szó, megoldást csakis úgy találunk, ha a dolog gyökeréig megyünk vissza. De akkor megint csak Istenhez és az embernek Istenhez való viszonyához jutunk, oda, ahonnan egyedül jöhet erő és világosság az embernek legdöntőbb elhatározásaihoz, mint amilyent ez a kérdés is követel. Az egyénnek pedig másként nincs ereje, még kevésbé joga arra, hogy fenntartás nélkül átadja magát a közösségnek, csak ha a közösségben Istent és a közösséget Istenben nézi, mert akkor biztos benne, hogy alapjában nem veszíti el magát. Egy Valaki u. i. elmondhatta magáról: «Aki elveszti lelkét Énértem, megtalálja azt» (Mt 10_{39}) és ez a Valaki — Isten volt!

Az ember valóban egész Én-jének feladásával, azaz szeretetben bele tud tagként illeszkedni a közösségbe, ha meglátja benne a személyiséget; ez viszont az egyén összes tehetségeit erőkifejtésre ösztönzi. Mert odaadó, mély szeretetben csak személyhez kapcsolódunk és minél értékesebb ez a személy, annál életteljesebb erőket vált ki bennünk

az iránta való szeretet. Így az igazi istenszeretet az emberben nyugvó minden képesség teljes kibontakozására vezet — és már ebből is láthatjuk, hogy önmagát elveszteni annyit jelent, mint önmagát megnyerni.

Jóllehet Szent Benedek Regulája elsősorban a kolostori közös életre vonatkozik, mégis a fentmondottak, alapvonásaikban, minden valódi közösségre érvényesek. A keresztény család kiváltképpen megtalálja önmagát a bencés közösségben: hiszen Szent Benedek apátsága a család életelvének alapjain épült és maga is családot alkot. Az apát — mint azt neve is mutatja — ezen család atyja, a szerzetesek az ő fiai, kiket a szerzetesavatás által ő nemzett, tanításával és példájával ő nevel, lelkünek, testüknek ő viseli gondját, ő alakítja; egymásközt tehát, mivel egy atyának fiai, testvérek. És ha a természetes családot, a bencés szerzetescsaláddal ellentétben, a vér természetes köteléke tartja össze — nem emeli-e ki azt is a házasság, illetőleg a keresztség szentsége, végeredményben pedig az Egyházban, Krisztus misztikus testében való tagsága a csupán természetes síkból és nem állítja-e bele, szintúgy mint a bencéscsaládot, isteni, természetfeletti hatáskörbe? S nem fogja-e a családot egyedül erre a természetfeletti szentségére és nagyságára való eszmélés megmenteni a fenyegető teljes szekularizálástól és megszentségtelenítéstől?

A KÖZÖSSÉG FEJE.

«Az apátot Krisztus helyettesének tekintik a kolostorban, hiszen ennek nevével szólítják meg az apostol szava szerint: ‚A gyermekkéfogadás lelkét vettétek, amelyben azt kiáltjuk: Abba, Atyánk!'» (Regula, 2. fej.)

«Az apátot, mivel Krisztus helyettesének tekintik, úrnak és apátnak hívják, nem saját kívánságára, hanem Krisztus iránt való tiszteletből és szeretetből.» (63. fej.)

Szent Benedek közösségére jellemző annak szervezete. A szerzetesszabály nem ismer felelősségtelen kényuralmat, sem pedig rideg demokratizmust, mely mindent egy színvonalra helyez. A bencés családi közösséget az apátban testet öltött tekintély szelleme hatja át. Az apát «úr és atya» (i. h.); mindnyájan engedelmességgel tartoznak neki, — «nem mintha követelné magának e kiváltságot, hanem Krisztus iránt való tiszteletből és szeretetből». (U. o.) Tekintélye az isteni tekintélynek visszfénye, mert Isten helyettese és az Ő nevét viseli: «Krisztus helyettesének tekintik ugyanis a kolostorban, hiszen ennek nevével szólítják meg az apostol szava szerint: ‚A gyermekkéfogadás lelkét vettétek, amelyben azt kiáltjuk: Abba, Atyánk!'» (2. fej.) Éppen ezért minden intézkedésében és rendelkezésében csak Krisztusnak felelős. De ez a felelősség súlyosan nehezedik rá: «Tudnia kell, hogy aki a lelkek vezetését vállalja magára, az tartsa készen magát a számadásra. Bármennyi szerzetestestvér is van a gondviselése alatt, legyen meggyőződve, hogy az ítélet napján mindazon lelkekről számot kell adnia az Úrnak, s még hozzá

kétségkívül saját lelkéről is». (U. o.) Szent Benedek fáradhatatlanul, újra meg újra eszébe juttatja az apátnak, hogy számot kell adnia az Úrnak, kinek helyettese, mert «a pásztor hibája, ha a gazda bármi tekintetben kelleténél kevesebb hasznot talál juhaiban». (U. o.) Viszont éppen a felelősségérzet fűzi az apátot legszorosabban Istenhez, s ez az Istentől való függés tökéletes engedelmességben nyilvánul. Isten emeli az apáti tekintélyt jogerőre és szentségét is Tőle nyeri, Ő terjeszti ki és Ő szab neki határt, mert «nincs hatalom, csak az Istentől». (Rom. 13,1.) A tétel megfordítva is érvényes: az a hatalom, melynek végső alapja és zsinórmértéke nem Isten, nem kötelez, nem jogos tekintély.

Az Istentől függő tekintély háromféleképpen nyilatkozik meg esetről-esetre: híven őrzi az isteni törvényt, tiszteletben tartja az ember személyiségének elidegeníthetetlen jogait és gyakorlati intézkedéseiben a közös élet szabályait veszi alapul. Szent Benedek elő is írja: «. . . Az apát semmit se tanítson, rendeljen vagy parancsoljon az Úr törvénye ellen, hanem parancsa és tanítása az isteni igazság kovásza gyanánt hulljon tanítványai szívébe.» (U. o.) Az apát tehát az isteni törvénynek élő megtestesítője legyen: «Ha valaki az apáti méltóságot magára vállalja, annak kettős tanítással kell vezetnie tanítványait. Vagyis mindazt, ami jó és szent, inkább tetteivel mutassa meg, mint szóval . . . Amit pedig helytelennek jelent ki tanítványai előtt, tetteivel mutassa meg, hogy nem szabad olyant tenni.» (U. o.)

Az apát azonban, mint családjának *atyja*, nem-csak hirdeti a pozitív törvényt, nem pusztán őrködik felette, vagy megtorolja a rajta esett sérelmeket: hanem megértő, szeretetteljes nevelőnek is kell lennie, aki — bár a pozitív jog megdönthetetlen érvényét mindenben biztosítja — ért ahhoz, hogy az egyesek egyéni hajlamait az isteni törvénynek megfelelően alakítsa. Az egyén személyi jogai ekként nem szenvednek kárt, de korlátlan individualizmus sem kaphat lábra. A Regulában — ha az egész törvénykönyvet áttekintjük, — éppen azok a helyek tartoznak a legszebbek közé, ahol Szent Benedek utasítja az apátot, hogy figyelemmel legyen lelki fiainak egyéniségére. Ilyen vonások a szerzetesatya szívének mélyére engednek tekinteni: «Ne legyen személyválogató a kolostorban. Egyiket se szeresse jobban a másiknál, kivéve, ha valakit a jócselekedetekben vagy az engedelmességben jobbnak talál. Szabad szülők fiát ne helyezze az elé, aki szolga-sorsból lép a szerzetbe . . ., mert legyen valaki szolga vagy szabad ember, Krisztusban mindnyájan egyek vagyunk s egy Úr alatt egyenlő szolgálatban vitézkedünk . . . Igy tehát mindenki iránt egyenlő szeretettel legyen, s mindenkit, érdeme szerint, ugyanegy fegyelem alatt tartson.» (U. o.) De azért Szent Benedek lelkére köti az apátnak, hogy «tanításában mindenkor azt a módot tartsa szem előtt, melyre az apostol e szavakkal tanít: ‚Ints, kérj, feddj!' Vagyis az idő és körülmények szerint felváltva majd szigorúságot, majd szelídséget használjon, majd mester-

hez való keménységet, majd atyai jóságos indulatot mutasson . . . Gondolja meg, mily nehéz és terhes dolgot vállalt magára, t. i. a lelkek igazgatását és mások természetéhez való alkalmazkodást . . . Minden egyesnek sajátos jelleme vagy képzettsége szerint úgy alkalmazkodjék mindenkihez, hogy necsak ne valljon kárt a reábízott nyájban, hanem a nyájnak a jóban való gyarapodásán is örvendezhessék». (U. o.) Sőt a mindennapi élet apróságaiban is tekintetbe kell vennie a személyek szerint különböző szükségleteket: evésben és ivásban (37., 39., 40. fej.), ruházkodásban (55. fej.) stb.: «. . . Körültekintő legyen és megfontolt . . . bölcs mérsékletet gyakoroljon és tartsa szem előtt Szent Jákob óvatos eljárását, aki azt mondta: ‚Ha túlságosan kifárasztom nyájaimat a járásban, egy napon valamennyi elhull!' Vegye figyelembe a bölcs mérsékletnek, az erények anyjának, ilyen és egyéb példáit és mindent úgy intézzen, hogy az erőseknek legyen mit kívánniok és a gyengék se ijedjenek vissza». (64. fej.) A Jó Pásztor eszményképe álljon mindenben a szeme előtt és állandóan gondoljon rá, hogy «beteg lelkek gondozását vállalta magára, nem pedig egészségesek felett zsarnoki hatalmat». (27. fej.)

Az apátnak végül, Isten iránti felelőssége tudatában, óvnia kell a gondjaira bízott közösség békéjét: «Az apát ne zavarja meg a reábízott nyájat és ne intézzen el semmit igazságtalanul, mintha hatalma korlátlan volna.» (63. fej.) Az általános intés neki is szól: «Mindnyájan mindenben a rendszabályokat

kövessék útmutatóul és azoktól senki ne térjen el fontos ok nélkül.» (3. fej.) S ámbár az apát a Regula hivatott értelmezője és szabályai alól kivételeket is engedélyezhet, Szent Benedek nyomatékosan meghagyja neki: «A jelen szabályokat mindenben tartsa meg . . . (64. fej.) . . . mindent istenfélelemmel és a rendszabályok szemmeltartásával cselekedjék.» (3.fej.)

A KÖZÖSSÉG TAGJAI.

«Van elkeseredésből fakadó gonosz buzgalom, mely elszakít az Istentől s a pokolba visz, de van jóban való buzgóság is, mely a vétektől választ el, Istenhez és az örök életre vezet. Ezt a buzgóságot tehát a legforróbb szeretettel gyakorolják a szerzetesek: azaz előzzék meg egymást tiszteletadásban, tűrjék békével egymásnak akár testi, akár erkölcsi gyengéit, vetélkedve engedelmeskedjenek egymásnak, senki se keresse azt, amiről azt gondolja, hogy neki hasznos, hanem inkább azt, ami másnak használ, gyakorolják tiszta érzülettel a testvéri szeretetet, szeressék és féljék Istent, őszinte és alázatos szeretettel szeressék apátjukat, semmit ne tegyenek elébe Krisztusnak, aki bennünket mindnyájunkat az örök életre vezessen.» (72. fej.)

Ha az apát maga szilárdan kapcsolódik Istenbe, — és ez minden közösség fejére vonatkozik — akkor a gondjaira bízott közösséget, isten-helyettesi minőségében, bizton elvezeti az Úrhoz. Ilyen fő alatt a közösség tagjai szent egységben forrnak össze. A kötelék, mely őket összefűzi, a természetfeletti életegységből áradó szeretet, amit *az* önt a lelkekbe, Aki a háromszemélyű *egy* Istenségnek személyes

szeretetköteléke. E *lélekből* fakadó szeretet teremtő-erejű engedelmességben veti alá magát a tekintélynek — s ilyen engedelmesség «illik azokhoz, akik semmit sem szeretnek jobban Krisztusnál». (5. fej.) Ez az engedelmesség pedig akkor sem tagadja meg magát, ha «a testvérnek netalán lehetetlen dolgokat parancsolnak», sőt éppen ilyen esetekben ösztönöz a legnagyobb teljesítményekre; mert «a testvér tudja, hogy javára lesz és Isten segítségében bízva, szeretetből engedelmeskedik». (68. fej.) Igen, a szeretet egymás iránt is engedelmességre indítja a testvéreket és «abban a meggyőződésben, hogy az engedelmességnek útján jutnak el Istenhez», «vetélkedve engedelmeskednek egymásnak». (71., 72. fej.) A «szeretet himnuszán» kívül, melyet a nemzetek apostola a korinthusiakhoz írt I. levelében zeng, alig akad párja a világirodalomban a bencés szerzetesszabály 72. fejezetének, amely a szeretet tevékenységét utólérhetetlenül tiszta és mély vonásokban ecseteli, — benne valóban a keresztény közösség életének eszményképét kapjuk.

A kolostori közösség testének tagjai — Szent Benedek kolostorát «test»-nek, a szerzetestestvéreket «tagok»-nak nevezi — szintén felelősek egyenkint is az egész szervezet javáért és bajáért. És pedig nemcsak az elöljárók, kiket az apát a közösség élére állít, pl. a dékánok — és ilyeneknek «azokat választják meg, akikkel az apát bizton osztozhatik terheiben» (21. fej.) — hanem valamennyi szerzetestestvér. A felelősségnek ez az együttes megosztása különösen olyankor

nyilvánvaló, amikor az apát fontos dolgokban a testvérek tanácsát is kikéri. Tehát mindnyájan közreműködnek a közösség belső és külső felépítésén, alárendelve magukat a család fejének és atyjának.

A tagoknak szeretetből fakadó együttműködése kiváltképpen egy lelkileg beteg taggal szemben bizonyul helytállónak, mert «a tagok kölcsönösen szorgoskodjanak egymásért. Ha az egyik tag szenved valamit, valamennyi tag együtt szenved vele.» (Kor. 12_{25} s köv.) Éppen a testről vett hasonlatban — és jól tudjuk, hogy ez nem puszta kép — ismerjük fel világosan, hogy valamely lelki betegség, egy ballépés vagy bűn, alapjában nem lehet csupán személyi ügy: az egyes tag java vagy baja az egész test számára egészséget vagy betegséget jelent. Igy értjük a nyilvános gyónás és vezeklés jelentőségét az ősegyházban, valamint a «confiteort», a bűnvallomást, melyet az Egyház most is naponta imádkozik: itt «gondolatban, szóban és cselekedetben elkövetett vétkeinket» nemcsak «a mindenható Istennek és az Ő szentjeinek», hanem «nektek, testvérek» is megvalljuk. Mert minden, még oly rejtett bűn is árt az egész közösségnek, amely csak akkor lesz «dicsőséges Egyház, folt és ránc és más eféle szeplő nélkül» (Ef. 5_{27}), ha minden tagja lelkileg ép és egészséges. Kölcsönös felelősség tudata hatja át egészen a bencés szerzetes szabálynak ú. n. «büntető kódex»-ét is. (23—30., 43—46. fej.) Valamennyi előírt büntetésnek megvan itt a jóvátételi jelentősége a megkárosított közösséggel szemben; — a büntetések kidomborítják emellett a vezek-

lés gondolatát, amivel a bűnös a megsértett objektív jogrendnek tartozik és természetesen a bűnösnek üdvét akarják szolgálni. Fenti elvek különleges kötelességeket is rónak a közösségre a hibázó, tehát beteg taggal szemben. Mindenekelőtt az apát jön itt tekintetbe, hiszen a közösség atyja, a Jó Pásztor helyettese, és így tudnia kell, hogy «beteg lelkek gondozását vállalta magára». (27. fej.) De azután az egész közösségre áll a Regula szava: «Tanusítsatok iránta nagy szeretetet — amint az apostol mondja (Kor. II. 2_8). És mindnyájan imádkozzanak érette.» (U. o.) Szent Benedek éppen a testvéri közösségnek szeretet- és felelősségérzetből fakadó imádságában bízik leginkább: «. . . Ha már használt az apát enyhítőszereket: az intések kenőcsét és a szent iratok orvosságát, végül a kiközösítés vagy megvesszőzés égető büntetését is, és látja, hogy semmit sem használ gondos igyekezete, nyúljon hathatósabb eszközhöz: a maga s a többi rendtagok imádságához, hogy a mindenható Isten a beteg testvérnek egészségét visszaadja.»(28.fej.) Ha azonban ez a leghathatósabb és utolsó eszköz sem hozza meg a kívánt eredményt, akkor az apát «használjon immár kést, levágás céljából, az apostol szava szerint: ‚Vessétek ki a gonoszt közületek', és ismét: ‚Ha a hitetlen elválik, hadd váljék el', hogy *egy* beteg juh meg ne fertőztesse az egész nyájat» (U. o.)

Szent Benedek családjának tagozódásán szemlélhetjük leginkább, hogy a valódi keresztény közösség alapja, az ő gondolata szerint, csakis természetfeletti, kegyelmi lehet. Mert igazi közösség gyanánt a bencés

család sem jelent egyszerűen egymásmellettiséget egy emberekből álló sokaságban, hanem bizonyos «ordo», rangsorozat van benne, annak a rangfokozatnak megfelelően, melyet minden lét — jelen esetben természetfeletti létre kell gondolnunk — felmutat. Itt nem külső dolgok az irányadók: természetes kor, vagy polgári állás, hanem «mind abban a sorrendben következzenek, amint a kolostorba lépnek, úgyhogy aki a nap második órájában lép be a kolostorba, fiatalabbnak tekintse magát annál, aki az első órában lépett be, bármily korú vagy méltóságú is (63. fej.); tehát az isteni meghívás kegyelme határozza meg a rangsort a kolostorban. Ahol pedig az apát, «bizonyos okoknál fogva», kivételt tesz, nem önkényesen jár el, hanem természetfeletti, objektív mérték szerint: «Az apát ne legyen személyválogató a kolostorban. Egyiket se szeresse jobban a másiknál, kivéve, ha valakit a jócselekedetekben vagy az engedelmességben jobbnak talál. Szabad szülők fiát ne helyezze az elé, aki szolgasorsból lép a szerzetbe, hacsak más észszerű ok nem forog fenn. Ha az apát az igazságnak megfelelően ezt tartaná jónak, az egyesek sorrendjét illetőleg eszerint járjon el. Különben pedig tartsa meg kiki a maga helyét, mert legyen valaki szolga vagy szabad ember, Krisztusban mindnyájan egyek vagyunk, s *egy* Úr alatt, egyenlő szolgálatban vitézkedünk: ‚mert nincs személyválogatás az Istennél'. Csak annyiban vagyunk előtte különbek, amennyiben jócselekedetekben jobbnak és alázatosabbnak talál másoknál.» (2. fej.)

A kölcsönös szent szeretet és a gyökerében természetfeletti (tehát objektív) rangfokozat tiszteletbentartása hozza magával azokat a lélektől áthatott érintkezési formákat a közösség kebelén belül, amelyek, éppen mert tisztelet az alapjuk, minden szeretet mellett is, sőt szeretetből, az egyeseket bizonyos távolságban tartják egymástól, ami a közös életet megóvja az elsekélyesedéstől és ellaposodástól: «A fiatalabbak tiszteljék a náluknál öregebbeket, az öregebbek szeressék a fiatalabbakat. A megszólítást illetőleg pedig: senki se szólítsa a másikat puszta nevén, hanem az öregebbek szólítsák a fiatalabbakat. testvérnek, a fiatalabbak az öregebbeket «nonnus»-nak, ami «tisztelendő atyaság»-ot jelent.... Bárhol találkoznak a testvérek egymással, a fiatalabb kérjen áldást az öregebbiktől. Ha öregebb megy el mellette, a fiatalabbik keljen fel, adjon neki helyet a leülésre és ne is merjen a fiatalabb leülni, hacsak az öregebb meg nem hagyja neki. Így valósuljon meg az Írás szava: ‚Előzzétek meg egymást a tisztelet dolgában'». (63. fej.)

Szent Benedek felfogása a *közös étkezés*ről — ahol a közösség gyakorlatilag átéli egységének szent valóságát, — a legszembeszökőbb módon mutatja, hogy milyen tisztult, szent magasságból nézi a közösségi eszményt. Az ő szemében az étkezés egészen elveszti világias jellegét, nem puszta «táplálkozás». Imádsággal kezdik és végzik, lelkiolvasmány kíséri és így maga az étkezés is a természetfeletti családi közösség szent szimbolumává válik.

A legsúlyosabb büntetés pedig az ú. n. «excommunicatio», vagyis az asztaltól és kórusból való kitiltás és ezzel járó elkülönítés a közösségtől (43. fej.). Ezek után nem csodálkozunk, hogy Szent Benedek szoros összefüggésbe hozza az étkezést a karimádsággal. Az egyszerű asztalközösség u. i. jelkép, mely az eucharisztikus szent ima- és asztalközösségre készít elő. Az eucharisztikus lakomán való részvétel viszont a szent családi közösség állandó kegyelmi megújhodását és elmélyülését jelenti, egykor pedig átvezet az örök dicsőség lakomaközösségébe, amelynek a refectorium (= szerzetesi ebédlőterem) és a kórus beszédes előképe.

A mai ember, elszigeteltségéből kikívánkozva, élő közösséget keres. De nem fenyegeti-e veszély, hogy éppen azok a közösségek, melyekben természetszerűleg benne áll: család és község, nép és állam elveszítik az általános szekularizáció terjedésével magasztos és szent jellegüket és vele együtt összetartó erejüket is? Szent Benedek azonban minden szociológiai elméletnél biztosabban mutat rá a gyógyulás módjára, amikor a közösségek *megszentelésének* útjára akar állítani. Csak Istenben gyökerező, az Ő szellemében alapított közösség, csak az olyan szent egység, melyet az Ő törvénye alakít és isteni életáram éltet, elég erős arra, hogy az egyén és közösség között minduntalan feltörő feszültséget lefogja és termékennyé tegye. Csak *szent* közösség lehet annyira átfogó és gazdag, hogy a modern ember vágyódását kielégítse. Mert csakis

ilyen közösség vezet ki az egyedüllét magárahagyatottságából, élő közösséghez; mert egyedül ez az a szilárd alap, amelyen az «Én» — személyiségének megóvása mellett — a boldogító «Mi» közösségében kiegészül és befejezést nyer.

III. ÉLETSTILUS

«Hallgasd, fiam, figyelemmel, mestered oktatásait s nyisd meg szíved ajtaját: fogadd készségesen szerető atyád intését és tettekkel teljesítsd, hogy fáradalmas engedelmesség útján visszatérj ahhoz, akitől tunya engedetlenségeddel eltávoztál. Hozzád intézem most tehát szavaimat, aki lemondtál saját akaratodról és az engedelmességnek hatalmas és dicső fegyverzetét veszed magadra, hogy Krisztusnak, az igazi Királynak harcosa légy.» (Előszó.)

«Hazatérés Istenhez» — így jelöli meg Szent Benedek az ember életének útját. Akinek eredetünket köszönjük, aki minden nappal újra ajándékozza nekünk a létet és életet, Ő a célunk is, amely felé törekszünk. Szent Benedek Istenben látja az életnek alapját. Erre az alapra épül a bencés családi közösség. De hogyan nézi az egyesnek életútját Isten szemszögéből, miként irányítja azt Isten felé? Ha Isten az élet alapja, akkor az ember jellemző magatartásának Istennel szemben az odaadásnak kell lennie. De miként nyilvánul a gyakorlati életben az odaadás Isten, minden lét kiindulópontja és célja iránt?

A szerzetesszabály figyelmes olvasóját különösen egy dolog kapja meg: Szent Benedek az egész életet Isten világosságában nézi. Nagy Szent Gergely pápa, a szerzetesek atyjának életírója beszéli el, hogy Szent

Benedek egyszer Cassino hegyén cellájában imádság közepette töltötte az éjszakát; ekkor lelke előtt hirtelen felvillant a világmindenség, egyetlen ragyogó fénynyalábba merítve. És Szent Gergely mélyértelmű megjegyzéssel fejezi be elbeszélését: A lélek előtt, ki a Teremtőt szemlélte, eltörpül az egész teremtett világ. Ennek a csodálatos látomásnak ragyogása árasztja el a bencés Regulát. Szent Benedek jól ismeri a teremtmény egész kicsiségét és gyarlóságát. Mégis isteni fénysugár özönében látja, mert Isten teremtménye. Tisztában van minden földi mulandóságával, de azért megpillantja benne azt, ami örök, isteni, aminek a külső jelenség csak látható megnyilatkozása. Az élet és a világ és minden, amit ez felmutat és magában rejt, nem jelent semmi rosszat, megvetésre méltót, — ellenkezőleg, Szent Benedek szent tisztelettel áll a teremtett mindenség előtt, melyben isteni gondolatok megvalósulását szemléli. Igaz, megkívánja szerzeteseitől, hogy tulajdonról és önakaratról lemondjanak és az is igaz, hogy a szerzetesek külsőleg a világtól elkülönítve élnek, «mert lelküknek éppen nem válik üdvére, ha künn bolyonganak» (66. fej.). De ez semmiképpen sem a világnak és az életnek tagadása, hanem eszköz a belső függetlenség megszerzésére a világgal szemben, hogy az ember szabad legyen Isten számára és alkalmas az Ő szolgálatára. Már pedig a szerzetes kifejezetten ennek szentelte magát. A bencés kolostori közösség, épúgy, mint az Anyaszentegyház, nem e világból való, — hiszen alapja és életelve mindenképpen világ-, illető-

leg természetfeletti. És mégis a világban áll, még pedig egész kifejezetten a világnak abban a részében, ahová az isteni Gondviselés helyezte. A stabilitas, vagyis az állhatatossági fogadalom beleágyazza a bencés családot a talajba, amelybe mélyen lenyúlnak apátságának falai, gyökerében összefűzi a néppel, amelynek fiai közül kapja tagjait. Az apátság természetes és természetfeletti befolyása is elsősorban az illető nép irányában érvényesül. Nem véletlen és nem a sorsoknak csupán felületes találkozása, hogy majdnem valamennyi bencés apátság története egyszersmind a környező vidék és népének története is. A közös sors, közös élmények pedig lényegében igenlő álláspontra mutatnak a valós élettel, annak tényeivel szemben, minden külső különválás és belső távolmaradás mellett is. — Tehát mégis belső távolmaradás? — Igen, mert a kereszténynek — a szerzetesről nem is szólva — nem szabad e világhoz ragaszkodnia; mindenkor meg kell őriznie függetlenségét vele szemben: ő *csak* Istenhez kötötte magát. Az Istennel egyesült embernek szól Szent Pál szava: «Akik élnek ezzel a világgal, olyanok legyenek, mintha nem élnének vele; mert elmúlik ennek a világnak alakja.» (Kor. 7_{31}) Minden lemondás és áldozat egyedüli célja tehát az, hogy a szerzetes lelki szabadságát biztosítsa Istennek; — eredete nem megvetés vagy világgyűlölet. Nem óvja-e éppen ez a magatartás egyúttal a javaknak és dolgoknak igazi nagyságát is? Mert az, aki a javakkal visszaél, a Teremtőtől vonja meg a köteles tiszteletet. Már pedig

minden zavar, amit a teremtmény az Istentől megszabott rendben okoz, visszaélést jelent, akkor is, ha a zavar látszólag előnyösen emelné a teremtményt. Éppen ebben rejlik napjaink alaptévedése. Nem, mintha az értékek, melyek ma az életben irányadók, magukban véve értéktelenek volnának. A tévedés inkább ott van, hogy a dolgoknak önmagukban, Istentől és teremtői tervétől függetlenül tulajdonítanak értéket és ezáltal szekularizálják, elvilágiasítják, megszentségtelenítik őket. Szent Benedek e világ javait igazi nagyságuk szerint értékeli, mert Istentől való függésükben, Istenben szemléli őket. És mivel lelkileg szabad velük szemben és megfelelő távolságban tartja magát tőlük, azért meghagyja őket valódi méltóságukban. Életfelfogása, mely a dolgok eredeti értékét mérlegeli, megtaníthatja a ma emberét arra, hogy az életet, a világot, az embereket és a dolgokat Isten teremtményeinek, Isten gondolatainak tekintse, amint valóban azok is. Éppen ezért a tisztelettel szemlélő hivő számára az isteni bölcseségnek, nagyságnak, szeretetnek tükörképei és utat mutatnak Istenhez, az élet, minden lény és dolog és történés végcéljához. Szent Benedek minden teremtett dolgon keresztül eljut a Logoshoz, Isten Igéjéhez — és hasonló életszemléletre akarja nevelni tanítványait is.

Már az embernek *hivatása* maga is, Szent Benedek hite szerint, Isten hívó szava a lélekhez: «Az Úr keresi a nép sokaságában munkását . . . és így szól: ‚Ki az az ember, aki életet óhajt és jó napokat kíván látni?' Ha ennek hallatára azt feleled: Én, — akkor

az Isten azt mondja neked . . .» (Előszó.) Ezért ki kell próbálni az újonnan jelentkezőt, hogy valóban Isten hívta-e? «Ha valaki újonnan jelentkezik a szerzeteséletre, ne engedjék meg neki egykönnyen a belépést, hanem az apostol szavai szerint: ‚Vizsgáljátok meg a lelkeket, vajjon Istentől vannak-e'.» (58. fej.) És mivel Isten szabad választása folytán hívja meg az embert, azért a kolostori rangfokozat alapja — mint már kifejtettük — a hivatásban eltöltött idő (v. ö. 63. fej. és f. 54. o.)

Láttuk továbbá, hogy a hit Krisztus helyettesét szemléli és tiszteli az *apátban*, aki a tekintély megtestesítője és a közösség feje. Méltóságában mindazok osztoznak, akiket a kolostor vezetésében segítő társakul vett maga mellé. Valamennyiükre vonatkozik az Úr szava: «Aki titeket hallgat, engem hallgat» (Luk. 10_{16}, v. ö. Regula, 5. fej.). De a hivő minden *testvérnek*, sőt valamennyi embertársának is tisztelettel lép elébe, hiszen az ősegyház hite nyomán minden keresztény egy «második Krisztus», akiben a keresztségi kegyelem hatásaként a megtestesülés misztériuma tovább folytatódik és beteljesül. «Bárhol találkoznak tehát egymással a testvérek, a fiatalabb kérjen áldást az öregebbtől.» (63. fej.) Szent Benedek ilyen hitből fakadó magatartást kíván különösen a *betegekkel* szemben: «A betegekről elsősorban és mindennél jobban kell gondoskodni és valósággal úgy szolgáljanak nekik, mint Krisztusnak, hisz Ő maga mondta: ‚Beteg voltam és meglátogattatok engem'; és: ‚Amit egynek e legkisebb atyám-

fiai közül cselekedtetek, nekem cselekedtétek!' . . .» Az apátnak tehát a legnagyobb gondja legyen rá, hogy valamiképpen el ne hanyagolják őket.» (36. fej.) A *vendégszeretetet*, a valódi bencés és keresztény lelkületnek ezt a sajátos ismertető jelét is csupán az értheti át egész magasztosságában, aki élő hittel hisz a megtestesülés titkában: «Minden érkező vendéget Krisztus gyanánt fogadjanak, mert Ő maga fogja egykor mondani: ‚Idegen voltam és befogadtatok engem.' Mindenki iránt illő tiszteletet tanusítsanak, főképpen a hitsorsosok és zarándokok iránt . . . A köszöntésnél mind az érkező, mind a távozó vendégek iránt teljes alázatosságot tanusítsanak: meghajtott fővel, vagy egészen földre borulva, tiszteljék bennük Krisztust, akit csakugyan fogadnak is . . . Az apát adjon vizet a vendégek kezére; minden vendégnek lábát pedig az apát is, meg az egész testület is mossa meg. Lábmosás után ezt a verset imádkozzák: ‚Elvettük, Istenünk, a te irgalmasságodat templomodnak közepette.' Kiváló nagy gondot fordítsanak főképpen a szegények és zarándokok fogadására, mert bennük inkább fogadjuk Krisztust, míg a gazdagoknál már maga a tekintély is tiszteletet vált ki.» (53. fej.) A vendégektől is kérjenek áldást épúgy, mint a testvérektől, hiszen maga Krisztus osztja általuk áldását. (U. o.) Hasonló példákból eszmélünk rá, hogy mennyire hiányzik ma embertársainkkal való érintkezésünkből a lelkiség és emelkedettség, még azon a téren is, amelyet oly szívesen, de annyira tévesen «caritasnak», «keresztény felabaráti szeretetnek» ne-

veznek. Igazi megbecsülés minden emberrel szemben és önzetlen szeretet a szegények és betegek iránt csakis a hitnek talaján fakadhat.

Szent Benedek tehát az elöljáróban és testvérben, betegben és jövevényben egyaránt Krisztusra ismer és Őt tiszteli; hasonlóképpen az egész *közösséget is* a hit fényében nézi. *Szent* ez a közösség, Isten akarata hívta életbe, összetartó ereje a Szentlélek, aki valamennyiüket az élet- és szeretetnek egységében fűzi össze. A mennyei Családatyának nyája ez a közösség — és ebben a szóban benne cseng mindaz a fogalmi gazdagság, amit a kép a prófétáknak és magának Krisztusnak ajkán jelent. Mint említettük, Szent Benedek «testnek» nevezi szerzetescsaládját, az egyeseket pedig «tagoknak»; — milyen elevenen ragyog fel itt lelkünkben a szentpáli gondolat «Krisztus testéről, amely az Egyház» (Kol. 1_{24}). Szent ez a közösség létében, tehát életében is, Istennek szentelt. Isteni béke — «Pax» — «béke» a bencés élet jelszava! — árasztja el valamennyi tagját: «És így minden tag békének örvend.» (34. fej.)

Azt is láttuk, hogy Szent Benedek szentnek tartja az ima- és asztalközösséget. De főleg következő rövid megjegyzése világít rá, hogy mennyire mélyen járja át életszemléletét a hit, mely a mindennapi élet apróságait is Istennek ajánlja és megszenteli: «A kolostor minden edényét és minden vagyonát úgy tekintse, mint az oltár szent edényeit, semmit se tartson csekélységnek». (31. fej.: «Milyen legyen a monostor gondozója?») Milyen tiszteletet árulnak el ezek a

szavak a teremtett dolgokkal szemben! Ez a tisztelet pedig abból az élő hitből fakad, hogy az isteni Ige világbalépésekor az egész világmindenséget megváltói tevékenységébe ölelte és megszentelte. Ilyen hit előtt feltárul a teremtés igazi nagysága és szépsége. Mert egyedül a hit lát a teremtett dolgok mélyére: hogy Istentől, Istenben, Istenért vannak.

E ponton pedig már maga a világmindenség is út, amelyen az ember Istenhez jut és egyúttal saját tökéletesedését is eléri. De nemcsak egyes dolgoknak, vagy az élet egyes eseményeinek feladata az, hogy az embert Istenhez irányítsák. A ma embere ismét mélyen átérzi, — persze sokszor csupán mintegy égető szomjúság alakjában, — hogy legbensőbb egyéniségének teljes kibontakozása csakis közösségben és közösség által valósulhat meg, mind természetes, mind természetfeletti vonatkozásban, tekintsük akár mint embert, akár pedig mint kereszténYt. Természetes és természetfeletti javait ugyanis közösség útján kapta. A házasság szentségében megszentelt családi közösségben született, «szentek közösségében», az Egyházban nyerte újjászületésének kegyelmét. És amint közösségnek köszöni születését, hasonlóképpen csak annak talaján képes szervesen és harmonikusan továbbfejlődni. Ugyancsak keményen megbosszulja magát, ha az ember elszakad a természetes és természetfeletti termőtalajtól: az elszigetelődést magárahagyatottság, végezetül sekélyesség és elsatnyulás követi.

Szent Benedek nem akar más személyes nagy-

ságra és szentségre vezető útról tudni, mint amely a közösségen visz keresztül, éppen mert ez egész nagyságában és szentségében áll lelke előtt. A közösség Krisztus istenemberi személyiségének életteljes mása és azért természetszerűleg Krisztushoz kalauzolja az embert, aki a közösségnek és benne Krisztusnak odaajándékozza magát. Ezzel elég nyomatékosan kiemeltük azt is, hogy itt nem «nyájemberekről» («Herdenmenschentum») van szó. A beilleszkedés a közösségbe, tag gyanánt, mindig személyi cselekedet, a szó teljes értelmében, és ez az aktus mindannyiszor újra megismétlődik, valahányszor a közösséget szolgálva, egészen odaadjuk neki magunkat. Ha önátadásunk személyiségünk mélyéről fakad és világos ismeretben, teljes öntudattal, szabad elhatározásból és szeretetben történik, akkor megnyitja a szent közösség képző és alakító erejének hatására az emberi lélek mélységeit.

Valamikor a modernség benyomását keltette, keresztény szocializmust, vagy éppen keresztény kommunizmust emlegetni és — amellett előszeretettel gondoltak a katholikus Egyház szerzetesi intézményére. Nem fogom soha elfelejteni, hogy egyik előadásom nyomán, melyet a bencés élet lényegéről tartottam, egy német nagyváros szociáldemokrata napilapja azt vetette a szememre, hogy a legnagyobb fokú következetlenség jele, ha nem vagyok kommunista. Hiszen maga Szent Benedek is elismeri a szocializmus alapelveit a kolostori közösségről való felfogásában, amikor a magántulajdon kizárásával, közös va-

gyonbirtoklás álláspontjára helyezkedik. Ha egyáltalán akartam volna válaszolni, csak rá kellett volna mutatnom arra a különbségre, amely a Szent Benedek alapította szerves szent közösség és a szocialista-kommunista állameszmény alapjában szervezetlen tömegei között fennáll. Csupán emlékezetbe kellett volna hoznom, minő áthidalhatatlan szakadék választja el a szabad elhatározásból eredő lemondást a külön vagyonról — ami a közösség iránti szeretetben és hitben történik — a tulajdonnak a szocializálásától, amit az állam kényszer útján foganatosít s ami tulajdonképpen a magántulajdon elvi tagadását jelenti. A bencés szegénységet, mely az egyes szerzetest, mint olyant kötelezi, valóban csakis a szentbenedeki közösségi gondolatból érthetjük meg. Fogalmát eként határozhatnók meg : az anyagi javak területén kifejezésre juttatott odaadás a közösség, illetőleg a közösségben élő Krisztus iránt. Más szóval: a bencés szegénység kiüresíti a szerzetest, hogy befogadhassa a közösségben élő Krisztust. Az «Én»-ről való lemondás pedig a külső dolgokkal szemben elért lelki szabadság nélkül el sem képzelhető. Szent Benedek azért nem ismer elnézést ebben a pontban. A Regula 33. fejezete : «Lehet-e a szerzeteseknek valami tulajdonuk?» — a szerzetes-szabály egyik legszigorúbb fejezete: «Kiváltképpen ezt a bűnt kell gyökerestől kiirtani a kolostorból. Senki se merészeljen az apát engedélye nélkül bármit is adni vagy elfogadni, vagy bármit is magáénak vallani: egyáltalán semmit sem, se könyvet, se író-

táblát, se íróvesszőt, szóval semmit sem; hiszen még saját testükkel, vagy akaratukkal sem rendelkezhetnek szabadon ... Mindenük közös legyen, az Irás szerint. Senki se valljon semmit sem a magáénak, és ne tartson jogot semmire. Ha valakire rábizonyulna, hogy ebben a gonosz bűnben találja örömét, intsék meg első- és másodízben. Ha nem javul meg, büntetéssel illessék.» A következő fejezet szavai pedig rávilágítanak, hogy minő belső szabadságra nevel az alapelv: «Aki kevesebbre szorul, adjon hálát az Istennek és ne szomorkodjék, akinek pedig többre van szüksége, alázza meg magát gyöngeségeért.» (34. fej.) Az elégedetlenség ellenben mindig a lelki szabadság hiányára vall; a szerzetesek Atyja nem is gyakorol vele szemben kíméletet: «Különösen a zúgolódás bűnének nem szabad semmiféle okból, sem szóban, sem jelben megnyilatkoznia; ha valakit rajta kapnak, szigorúbb büntetésnek vessék alá.» (U. o.) Szent Benedek nem keresi tehát a szegénységet önmagáért, amelynek eszményképe talán az egyiptomi nagy remeteatyák nélkülözése volna, — az ő lelke előtt a közösség javára irányuló belső szabadság lebeg, amit rövid kis megjegyzés mutat a szent szegénységről szóló fejezetben: «Minden szükséges dolgot a kolostor atyjától várjanak.» (33. fej.) Emellett azonban az egyéni szükségletekre is figyelemmel van, a 34. fejezet szerint, melynek címe: «Egyenlően kapják-e meg mindnyájan a szükségeseket?» «Úgy legyen, amint az Irás mondja: ‚Minden egyesnek annyit osztottak ki, amennyire kinek-kinek szüksége

volt.' Nem mondjuk ezzel, hogy személyválogatás legyen, amitől Isten mentsen, hanem hogy tekintetbe vegyék a gyengeségeket... Így minden tag békességben lesz.» A táplálék mennyiségére vonatkozó előírásokból is látjuk, hogy mennyire távol áll a valódi közösségi szellem a sivár szintezéstől és egyformaságtól. Igen, Szent Benedek olyan mély hittel és jóakaró tisztelettel van az egyén iránt, hogy bevallja: «‚Kinek-kinek saját ajándéka van Istentől és pedig egyiknek így, másnak meg amúgy'; éppen azért némi töprengéssel rendelkezünk mások táplálkozásának mértékéről». (40. fej.) Érthető tehát, hogy az «ételek mértékére» nézve a következőket írja elő: «Úgy hisszük, hogy a mindennapi... főétkezésnél minden asztalra két főtt eledel elég lesz, a különböző egyének gyengesége miatt, hogy aki netalán nem ehetik az egyikből, a másikból lakjék jól. Két főtt étel tehát elégséges legyen minden testvérnek. És ha lehet valahonnan gyümölcsöt, vagy friss zöldségfélét szerezni, adjanak hozzá harmadikat is. A kenyérből egy jó font elég legyen napjában... Ha a munka talán nehezebb volna, ezt az apát ítélje meg és az ő jogában álljon, amennyiben célszerűnek látja, valamivel többet engedélyezni... A négylábú állatok húsának evésétől pedig, az egészen gyenge betegek kivételével, valamennyien teljesen tartózkodjanak.» (39. fej.) Hasonló nagyvonalúság jellemzi a szerzetesek ruházatára vonatkozó rendelkezéseit: «Ruhaneműeket a testvérek lakóhelyüknek és az éghajlat hőmérsékletének megfelelően kapjanak, mivel a hideg vidéken

többre van szükség, a meleg vidéken pedig kevesebbre. Ennek megítélése az apátra tartozik... A ruhaneműek színe vagy durvasága miatt ne panaszkodjanak a szerzetesek, hanem viseljenek olyant, amilyen lakóhelyükön található, vagy éppen olcsóban megszerezhető. Az apát pedig gondoskodjék kellő mértékről, hogy a ruhák ne legyenek rövidek azoknak, akik használják, hanem reájuk szabottak.» (55. fej.)

Ezeknél a mindennapi életbe belenyúló szabályoknál pillanatra meg kell állnunk. Kérdezhetné ugyanis valaki, Szent Benedek nagylelkűsége láttán, hogy hol marad a szerzetesi aszkézis tulajdonképpeni szigora? Mert a szerzetesek Atyja valóban nem lépi át idevágó kívánalmaiban azt a mértéket, melyet az ő korában minden keresztény betartott. Hiszen akkor pl. sokkal szigorúbban böjtöltek, mint ma; mi már nem is volnánk rá képesek. Valami különleges szigort nemigen fogunk találni a bencés szabályban, amely elsősorban egész közösség, nem pedig a lelki élet egyes hősei számára készült. A Szent Benedek Regulája szerint való élet az egészséges átlaghoz igazodik. S bár egyes előírásai a mai kor embere előtt szigorúnak, sőt keménynek tűnnek fel, hamar rájövünk, hogy Szent Benedek nem a rendkívüli testi teljesítményekre helyezi a fősúlyt. Az ő aszkézisének súlypontja másutt van.

Szent Benedek tisztában van természetesen az aszkézis szükségességével és értékével. Hiszen tudja, hogy «beteg lelkekkel» van dolga (27. fej.), akiknek

éppen az a betegségük, hogy «tunya engedetlenség-gel eltávolodtak Istentől». (Előszó.) Regulájának pedig az a célja, hogy meggyógyítsa és «az engedel-delmesség fáradozásai» árán visszavezesse őket Isten-hez. A szabálykönyv «Előszavában» röviden és világosan meg is határozza az aszkézis lényegét: «Testünket és lelkünket neki kell készítenünk a parancsok-nak megfelelő szent engedelmesség harcára.» Szent Benedek előtt tehát egyáltalán nem ismeretlen a lélek és test «gyakorlása», vagyis a lelki és testi aszkézis; de ez az ő felfogásában nem öncél, hanem csak eszköz, amely az embert Isten iránt emngedelességre, tökéletes, mindent átfogó «igen»-re képesíti.

Milyen azonban közelebbről a bencés aszkézis, hogyan készítjük elő lelkünket és testünket Isten számára? Az út Istenhez, Szent Benedek tanítása alapján, csakis a közösségen át vezet. A közösségben, a közösséggel, a közösségért folyó élet, az apát, vagyis a közösség feje iránti engedelmességben: ez az út, amelyen «fáradságos engedelmességgel visszatérünk ahhoz, Akitől tunya engedetlenséggel eltávoztunk». Szent Benedek «aszkétikai rendszere» tehát abban áll, hogy *egész* tagok legyünk a szent közösségben és így részesedjünk a benne áramló természetfeletti életben — ezzel pedig együtt jár, hogy lemondjunk a közösségtől elhajló önakaratunkról. A külső szigort illetőleg ugyan keveset kíván, de keményen megköveteli, hogy a szerzetes feladja külön «Én»-jét és egész valóját rendelkezésére bocsássa a szent közösségben élő Krisztusnak. Ez

mindjárt «Előszavának» bekezdésében világos előttünk: «Hozzád intézem most szavaimat, aki lemondtál saját akaratodról és az engedelmességnek hatalmas és dicső fegyverzetét veszed magadra, hogy Krisztusnak, az igazi Királynak harcosa légy.» Szent Benedek jól ismeri és méltányolja is a remetéket, de saját tapasztalatából tudja, hogy a remetemód nem állhat az ember lelki fejlődésének kezdetén, hanem az utolsó állomás annak számára, akit Isten arra meghívott. Szabályát nem ezeknek írja, még kevésbé «a szerzetesek igen gonosz fajtája, a szarabaiták», vagy pláne «a kóborlók» (szerzetesek) számára, akik «minden tekintetben rosszabbak a szarabaitáknál is» — mindkettő az akkori szerzetesi élet individualisztikus irányú elfajulásának típusa. Ellenben «rátér arra, hogy megszervezze Isten segítségével a cönibiták kiváló rendjét» (1. fej.). Cönobiták, vagyis együttélő szerzetesek azok, «akik kolostorban laknak, szabályok és apát alatt vitézkednek» (u. o.). Oldalakon keresztül hozhatnánk idézeteket a Regulából annak bizonyítására, hogy Szent Benedek mily szigorúan rendeli alá az egyest a közös életszabálynak és a fő rendelkezéseinek. Igy pl. az alázatosság nyolcadik fokának minősíti, ha «a szerzetes csak azt teszi, amire a kolostor közös szabálya és az elődök példája serkenti». Ezt a fokot azonban megelőzi a második, amelyen «az ember nem szereti saját akaratát és nem gyönyörködik kívánságainak kielégítésében», és a harmadik, ami «abban áll, hogy az ember Isten iránti szeretetből aláveti magát engedelmességben elöl-

járójának és követi az Urat, akiről az apostol azt mondja: ‚Engedelmes volt a halálig.'» A negyedik fok pedig megkívánja, hogy a szerzetes «még nehézségek és kellemetlenségek, sőt bármely sérelem és méltatlanság mellett is, türelmesen hallgatva, engedelmességet gyakoroljon». (7. fej.). De ezek a követelmények egyszerűen az első alázatossági fok folyományai, amely egész nagyságában és mélységében belevési a lélekbe a mindent átfogó isteneszmét (u. o.). Ide tartozik a 35. fejezet rendelkezése is: «A testvérek kölcsönösen szolgáljanak egymásnak . . . Ezzel u. i. az érdem is, a szeretet is gyarapszik.» A közös istentisztelet és családi étkezés jelentőségéről pedig már korábban szólottunk. Az 51. fejezet mutatja, hogy Szent Benedek mennyire fontosnak tartja a közös étkezéseken való részvételt: «Az a testvér, aki bármiféle megbízással útra indul és remélhetőleg még aznap visszatérhet a kolostorba, ne merjen künn enni, bármennyire kínálná is valaki, hacsak apátja meg nem engedi neki. Ha másképpen cselekszik, közösítsék ki.»

Ne féljen senki attól, hogy a közösségbe való beleolvadás csupán szellemileg és lelkileg középszerű embereket nevel. Individualisták és különcök természetesen semmiképpen sem felelnek meg a bencés ideálnak. Azonban a történet is tanuskodik amellett, hogy Szent Benedek pedagógiája erős egyéniségeket nevelt, akiknek természetes és természetfeletti nagysága azért juthatott el a szabad kibontakozáshoz, mivel a közös élet a természetfeletti család kebelén belül megóvta őket a túlhajtásoktól és elfajulástól.

Igazi nagyság és nemes hősiesség, tehát az átlagon felülemelkedő személyiség semmiesetre sincs ellentétben Szent Benedek szabályaival, amit következő szava elég világosan hirdet: «Az apát mindent úgy intézzen bölcs mérséklettel, hogy az erőseknek még legyen mit kívánniok és a gyengék se ijedjenek vissza. (64. fej.). Még meggyőzőbben szól a Regula egy másik lapján, ahol a személyiségnek Lélek indította törekvéseit összhangba hozza a közösség feje iránti köteles alárendeltséggel. A nagyböjti időszak napjaiban «adjunk hozzá valamit szolgálatunk szokott mértékéhez: külön imádságokat, ételtől s italtól való önmegtartóztatást. Kiki ajánljon fel valamit az Istennek «a Szentlélek örömében», saját akaratából, a reászabott mértéken felül. Azonban közölje apátjával azt, amit felajánl, s az ő imádságával és beleegyezésével tegye, mert ami a lelkiatya jóváhagyása nélkül történik, gőgnek és hiú dicsőséghajhászásnak számít, nem érdemnek. Tehát mindent az apát beleegyezésével cselekedjenek» (49. fej.) Mert «a Szentlélek működését a szerzetesi lélekben tiszteletben kell tartani akkor is, ha olyan egyéni állásfoglalásra ösztönözne, mely némileg eltér a szabályos közös rendtől. A Lélek indítását és a készséges hozzájárulást alá kell mégis vetni az Istentől felállított tekintély ítéletének, nehogy a mozgási szabadság az egész szerzetesi közösség rendjét felborítsa vagy gátolja».[1]

[1] Abt Dr. Ildefons Herwegen, Vätterspruch und Mönchsregel. Münster, 1927. (Atyák mondása és szerzetesszabály.) 31. o.

Szent Benedek nem akar tehát szabályaival korlátokat emelni a Szentlélek működése elé az egyes lélekben, sőt inkább igyekszik utat törni számára. Azért nevezi Reguláját «a szerzetesélet kezdetének» — «initium conversionis» (73. fej.) —, tanítványait pedig a Szabálykönyvön túl vezető útra irányítja, amelyen a lélek «a tökéletesség legmagasabb fokára» emelkedhetik. Másrészt azonban nem hagy kétségben afelől, hogy ilyen magasságokba csakis az önakarat megtagadásán keresztül visz az út: «Bárki vagy tehát, ki a mennyei hazába igyekszel, teljesítsd Krisztus segítségével ezeket a kezdők számára írt egyszerű rendszabályokat. Igy azután eljutsz majd Isten segítségével a bölcseségnek s az erényeknek előbb említett magasabb fokára.» (73. fej.). De «‚az erény magaslatai', amelyek felé Szent Benedek Regulája végén szabad pillantást enged, nem feszítik szét a közösséget, hanem inkább tökéletesítik».[1]

Már most: milyen az az út, amelyen a közösség és benne és vele az egyes ember Istenhez tart? Más szóval: minő keretek között mozog a Szent Benedek által megállapított napirend a gyakorlatban?

A modern társadalmi és gazdasági életben hajszolt ember, főleg nagyvárosokban, szinte egészen elfelejtette, hogy napi munkáját a természetes nap leforgásának ritmusában végezze. Sokban «természetellenesek» lettünk, elvesztettük a természettel való szoros kapcsolatot és gyakori érintkezést, azért

---

[1] Herwegen, i. m. 36. o.

vagyunk lélekben és testben betegek. Vagy van még egyáltalán valamelyes ritmus életünkben, arányosan váltakozó emelkedés és esés munkaidő= és pihenési szünettel, sajátos áramlásokkal, melyek mint apály és dagály követik egymást? Nem szenvednek=e mun=kájuknak sivár, lelket és ideget ölő egyformasága alatt a munkás «a futó szalag» mellett, irodájában a hivatalnok, az áruházi elárusító és a többi foglalko=zást űzők mind egyaránt? Még jobb helyzetben van a földmíves, vagy a kisiparos, aki testével=lelkével szoros kapcsolatban áll a természetes esztendő és napok forgásával. De nem hiányzik=e már nekik is az a mély belepillantás a természet, illetve Isten titkaiba, mely őseik sajátja volt? Ma már az ő életük is, a nemrég mult liberalizmus vívmányaként, messze=menőleg «szabadelvű», vagyis felszabadította magát Istentől és az istenitől való végső függés alól és így elvilágiasodott. A földmívesosztály, mely a változó évszakok szerint igazodik természetszerűleg, még résztvesz az Egyháznak az egyes időszakokhoz fűződő életében. De az egyházi életbe való kapcsoló=dása már sokszor tisztán külsőség s ennél semmi=képpen sem több különösen a fiatalabb nemzedék=nél, amely könnyen enged különféle városi és «el=városiasító» hatásnak. El kell ismernünk, hogy újab=ban mindenfelé igyekeznek lélekkel telíteni a régi, az Egyházzal és természettel szoros összefüggésben álló népszokásokat. Azonban mind a városi, mind a falusi élet csak ott nyerhet megint igazi elmélyülést, vallási megszentelést és ezzel gyökerében gyógyu=

lást, ahol ismét élénk kapcsolatba lép az Egyházzal és a szent és megszentelő egyházi esztendővel. A plébániatemplom oltáráról kapta egykor az egész népi élet belső gazdagságát; — ugyanonnan kell azt visszaszereznie, ha nem akar élete legmélyén kiszáradni.

Szent Benedek valóban tanítómesterünk és vezetőnk lehet a szent forrásokból eredő életalakításban. Az ősegyház nyomán ő is a húsvét ünnepét, «a szent Pászkát» tekinti az egész esztendő csúcspontjának. Innen, illetőleg a szent ünnepre való előkészületi idő belépésétől — «caput Quadragesimae» — osztja be az időt előre és visszafelé. A napirendet «Húsvéttól szept. 14-ig, majd szept. 14-től a 40 napi böjt kezdetéig» állapítja meg. (48. fej.)—(Szept. 14-e új időszakot vezet be a rendi böjt kezdetével; a böjt d. u. 3 óráig tart.)

Amint az egész esztendő beosztása a «szent Pászkától» indul ki, hasonlóképpen a hetet is a «kis Húsvéttól», a vasárnaptól kezdve számítja. A vasárnap a zsoltárimádságban, de a munkában is új szakasz kezdetét jelenti: «Mindenképpen ügyelni kell arra, hogy minden héten az egész, 150 zsoltárból álló zsoltárkönyvet végig imádkozzák és vasárnap az éjjeli isteni szolgálatra mindig előlről kezdjék.» (18. fej.) Az asztali felolvasó vasárnap kezdi meg szent hivatalát, melyet egy hétig visel, miután szentmise és áldozás után külön áldásban részesült. (38. fej.) A testvérek hetenkint váltják le egymást a konyhai szolgálatban; «aki végez a hetességgel, szom-

baton tisztogasson» (t. i. a törlőket, edényeket). Vasárnap áldással kezdik és végzik ezt a munkát is a közösség szolgálatában.

A hétköznapok megszentelése főleg az egyes napok ritmusában szembeszökő. Lelkiolvasmány és kézimunka váltakoznak. «A tétlenség ellensége a léleknek és azért a szerzeteseknek bizonyos órákban kézimunkával kell foglalkozniok, más órákban pedig lelkiolvasmánnyal.» (48. fej.) Test és lélek állandóan szent érintkezésbe jut eközben a természetfelettivel és így elkerüli a veszélyt, hogy elmerüljön a földi dolgokban. «Amint a próféta mondja: ‚Napjában hétszer mondok neked dícséretet', úgy fogjuk e szent hetes számot betölteni, ha a reggeli, az első, harmadik, hatodik és kilencedik órai zsolozsma, a vecsernye és kompletórium idején elvégezzük köteles szolgálatunkat . . . Ez időkben mondjunk dícséretet a mi Teremtőnknek igazságos ítéletei miatt . . .', és éjjel is keljünk fel, hogy neki hálát adjunk.» (16. fej.) A napirendet az istentisztelet határozza meg, hozzá igazodik minden; «az isteni szolgálatnak semmit se tegyenek elébe». (43. fej.) Munka és imádság nem állanak tehát ebben az életkeretben idegenül, vagy zavarólag egymás mellett, még kevésbé egymással szemben. A kézimunka, mely maga is isteni szolgálat, — hiszen szent közösség javára történik — a test erőit áldozza Istennek és aláveti azokat a szellem felsőbbségének. A lelkiolvasmány pedig, kiváltképpen a Szentírás, mely a «katholikus Szentatyák» és a régi szerzetes-

irodalom könyvei mellett a bencés szerzetes legfőbb szellemi tápláléka (v. ö. 73. fej.), megvilágosítja és erősíti a szellemet az Isten Igéjével való szorgos érintkezésben, aki minden igazság és bölcseség ősforrása. Kézimunka és lelkiolvasmány így közösen előkészítik az egész embert a tulajdonképpeni «isteni szolgálatra», mert kitárják lelkét az isteni világosságnak és életnek, melyet az Egyház szent liturgiája közvetít számára. Az istentisztelet viszont, ha egész lélekkel vesz részt benne az ember, eltölti lelkét kegyelmi erőkkel, megáldja munkáját, megtermékenyíti szent tanulmányait. A bencés szerzetesség történetében tárul elénk valójában, hogy micsoda teljesítményekre képesít egy ilyen szorosan Istennel tartó élet. Mert Szent Benedek Regulája nevelte azokat a férfiakat, akik életmódjukkal a szent hit világosságát és vele együtt az igazi kultúra áldásait hozták Európa népeinek. Művészet és tudomány, mezőgazdaság és kézműipar egyaránt virágoztak náluk. Sőt iskoláikból pápák és államférfiak kerültek ki, — (csak Nagy Szent Gergelyre [† 604] és VII. Gergelyre [† 1085] utalunk!) — akik egész koruknak irányt szabtak, mert Isten emberei, de egyben a világ dolgaiban is járatosak voltak.

Éppen ez az, amit Szent Benedek nevelési rendszere megvalósít: nem szakítja szét Isten és a világ közti kapcsolatot, hanem harmonikus szent egységbe foglalja, amikor az embert megtanítja rá, hogy önmagáról teljesen lemondjon és egyidejűleg megnyíljék Isten, mindenek ősforrása és célja előtt.

Szent Benedek tanítványa Istenben él egész valójával és ezért nem hagyja magát behálózni semmi földi dologtól, hanem lelki szabadságánál fogva uralkodik a világ felett. Mestere példája nyomán a tanítvány is hittel teljes szemléletben látja a világ dolgait, isteni fénysugár világánál felismeri, hogy a világ Isten gondolatainak látható megjelenése, anélkül, hogy annak futó alakjához kötné magát. Munkája odairányul, hogy az igaznak, jónak, szépnek isteni eszméjére rávilágítson a teremtett dolgokban és ilyen módon közreműködjék abban, hogy «minden Isten dicsőségére szolgáljon». (57. fej.)

IV. BETETŐZÉS

«Bárki vagy tehát, ki a mennyei hazába igyekszel, teljesítsd Krisztus segítségével ezeket a kezdők számára írt kisszerű rendszabályokat. Így aztán végtére Isten segítségével eljutsz majd a bölcseségnek s az erényeknek előbb említett magasabb fokára.» (Regula, 73. fej.)

Beszélnek «teremtő halálról». A keresztény aszkézist szokták rajta érteni, mely — noha valóságos «meghalást» követel — lényegében mégsem jelent halált, hanem új életet. Nem ilyen «teremtő halál»-e az az élet is, amelyet Szent Benedek szelleme gyanánt Regulájából eddig megismertünk? Az út, amelyre Szent Benedek ráállítja tanítványát : «meghalás», a saját «Én»-nek tökéletes föladása, a lélek teljes kitárása az objektív valóság, végeredményben Isten számára. De itt sem a halál a cél, hanem a meghalás, melyből új életnek kell fakadnia, az a halál, mely új életbe vezet át: Aki életét elveszti énérettem, meg fogja azt találni. (Mt. 16_{25}.) Már Szent Pál is az «új teremtmény» (2. Kor. 5_{15}.) szóval jellemzi ennek az életnek a természetét. Szent Benedek pedig csak azt ismeri el céljának, amit Szent Pál, sőt maga az Úr vallott: a teljes átalakulást «a Fiú képére». (Róm. 8_{29}.)

Mindenekelőtt vessük jól elménkbe, hogy ez az

«újjáteremtés» valóságos új létrendbe emeli az egész embert. Nem csupán a régi ember lelki megújulásáról, valamiféle lelki megtérésről, szellemi átalakulásról van itt szó. Megváltozik ugyan az egész ember magatartása megfelelő módon, de ez az átalakulás teljességgel abban a magasabb létrendben gyökerezik, amelyet ajándékul kapott, annak a képe. Az új természetfölötti létalap ugyanis az istengyermekség állapota, amit «az isteni természetben való részesedés» (2. Pét. 1_4.) kegyelme közöl az emberrel: ez a kereszténység lényege. Ez az új élet azonban nemcsak betorkollik az ember lelkébe: a kegyelem az egész embert testestül-lelkestül átalakítja új teremtménnyé. Ezért mondja Szent Pál a testet is «Krisztus tagjának» (1. Kor. 6_{15}.) és levonja belőle a gyakorlati következtetést, hogy őrizzük meg tisztán testünket. Az egész embernek új, természetfölötti életállapota pedig lényegileg új magatartásban nyilvánul, amely elsősorban természetesen a léleknek a magatartása, de azután tovább hat kifelé és a külső viselkedést is szabályozza.

Ebből megértjük, hogy Szent Benedek miért tulajdonít olyan nagy fontosságot a külső magatartásnak. Alig képzelhetjük el másként a szent szerzetesatyát, mint aki szeretetteljesen tartózkodó és barátságossága mellett komoly, aki a méltóságot szelídséggel, az odaadást mérsékléssel arányosan párosítja. De ez benne nem pusztán ősrómai-nemesi örökség, hanem Istennel egyesült, sőt Istennel telített életének kisugárzása. Innen ered a

«gravitas»: szent komolyság, összeszedettség, mely viszont ismét óvja az Istenben élő ember lelkivilágát. Az életnek minden megnyilvánulása ugyanis erősíti egyben magát az életet, mivel élet és életműködés kölcsönösen állandóan hatnak egymásra. Szent Benedek ennek az élettörvénynek alapján kívánja meg tanítványaitól a «gravitas»-t, összeszedettséget, azoktól is, akik még csak útban vannak a teljes istenközelség felé. Szent Benedek ezt a «szent komolyságot» ismételten együtt említi az alázatossággal és szerénységgel, ami világos jele annak, hogy az előbbi is az Istenhez való helyes viszonyon alapszik. Reggel, felkelés után, a testvérek «egymással vetekedve siessenek az isteni szolgálatra, mégis teljes komolysággal (gravitas) és szerénységgel (modestia)». (22. fej.) Hasonlóan szól a napali istentiszteletről: «Mihelyt meghallják az isteni szolgálat idejére hívó jelet, azonnal hagyjanak ott mindent, amivel foglalkoztak és a legnagyobb gyorsasággal induljanak, azonban szent komolysággal, nehogy tápot adjanak a könnyelműségnek.» (43. fej.) Az istentisztelet alkalmával pedig «alázatosan, komolyan és szent félelemmel» olvassanak és énekeljenek. (47. fej.) Külső magatartásuk különben állandóan ennek a komoly összeszedettségnek bélyegét viselje. Szent Benedek egész aszkézise, amint azt a Regula 7. fejezetében kifejti, Isten eszméjén épül, a következő tizenegy alázatossági fok pedig egyszerűen az első fokon megalapozott istenfélelem folyománya és gyakorlati alkalmazása. Az alázatosságnak utolsó

négy lépcsőfoka foglalkozik a szerzetes külső magatartásával és szabályozza viselkedését beszéd és nevetés, járás és állás közben. Mert a szerzetes minden életnyilvánulásából, minden mozdulatából szinte sugároznia kell istenhitének; ez nyom sajátos bélyeget Szent Benedek tanítványára. «Az alázatosságnak kilencedik foka, ha a szerzetes fékezi nyelvét a beszédben, gyakorolja a hallgatást és nem szól, míg csak nem kérdezik, mivel az Irás is bizonyítja, hogy ‚a sok beszédben nem kerülhető el a bűn', és hogy a sokbeszédű férfiú meg nem áll a földön.» Az alázatosság tizedik foka, ha nem egykönnyen hajlandó és kész a nevetésre, mert írva van: ‚Fennhangon nevet a balga'. Az alázatosság tizenegyedik foka, ha a szerzetes a beszédben szelíden és nevetés nélkül, alázatosan és komolyan, keveset és okosan szól és nem lármás a hangja, amint írva van: ‚A bölcs a kevésbeszédűségből ismerhető meg'. Az alázatosság tizenkettedik foka, ha a szerzetes nemcsak szívében alázatos, hanem külső magatartásában is alázatosságot mutat mindenki előtt, aki csak látja; vagyis az isteni szolgálat alatt, a kórusban, a monostorban, a kertben, az úton, a mezőn vagy bárhol ül, jár vagy áll, mindig lehajtott fővel és földreszegett szemekkel legyen. Mindenkor tartsa magát bűnösnek vétkei miatt és lélekben máris ama rettenetes ítélőszék előtt lássa magát; szüntelen ismételje szívében azt, amit az evangéliumi vámos földre függesztett szemekkel mondott: ‚Uram, nem vagyok méltó én bűnös, hogy szememet az égre emeljem'; és

hasonlóan a prófétával: ‚Egészen meggörbültem és megaláztattam'. (7. fej.) Nyilvánvaló, hogy Szent Benedek ellensége minden féktelenségnek és könnyelműségnek: «A bohóckodást pedig, vagy a haszontalan és nevetést keltő szavakat mindenünnen örökre kizárjuk és kárhoztatjuk, s nem engedjük meg, hogy a tanítvány ilyen beszédekre nyissa a száját.» (6. fej.) Szent Benedek egyáltalán — a régi szerzetesi hagyományokhoz híven — nagyra értékeli a hallgatást. A szerzetesatya előtt különösen az éjszakai órák szentek. Az embernek éjszaka idején nemcsak a «sötétség hatalmai» ellen kell imádságban és fokozott éberségben védekeznie. Szent Benedek azt is tudja, hogy üdvtörténetünk legnagyobb eseményei: az Úr születése és feltámadása az éj leple alatt mentek végbe; az éjszaka tehát nem csupán veszélyekkel teli, hanem inkább szent és megszentelő erőt áraszt. Ezért elrendeli a 42. fejezetben: «Minden időben hallgatásra kell törekedniök a szerzeteseknek, de kiváltképpen az éjjeli órákban ... Kijövet a kompletóriumról (a kolostori esti imádság), azontúl senkinek se legyen szabad szólania. Ha valakit rajta kapnak, hogy áthágja a hallgatás eme szabályát, súlyos büntetés érje, kivéve, ha érkező vendégek miatt volna valamire szükség, vagy az apát parancsolna valakinek valamit. De még ez is a legnagyobb komolysággal (cum summa gravitate), mérséklettel és szerénységgel történjék.»

A mai embernek van «modora», vannak külső «formaságai», de vajjon lelkivilága is annyira művelt,

hogy kialakult egyénisége irányítja külső viselkedését? Milyen üresek és hamisak sokszor az udvariassági szabályaink, mennyire faragatlanok vagyunk, amint egyedül érezzük magunkat! Éppen ez mutatja, hogy úgynevezett «illemszabályaink» gyakran csak külsőséges formák, anélkül, hogy erős belső egyéniség alakítaná életünket szükségszerű következetességgel. És milyen keveset tudunk még a «hallgatás fontosságáról» (taciturnitatis gravitas)! (U. o.) Ezért nem értjük, hogy a szó szent! Oly sokat beszélünk és olyan mérték nélkül! Várhatjuk-e így az «ige» ajándékát, azt az örök érvényű, lényegi «szót», az örök Ige fényözönének egy szikráját, hogy életet öltsön lelkünkben és ajkunkon, egész valónkban és cselekvésünkben? A modern élet nyugtalansága már minket is magával ragad s a napi hajsza belenyúlik az éjszakába — mikor jut egyáltalán időnk arra, hogy belsőleg növekedjünk, hogy igazán és gyökeresen önmagunkba térjünk? Pedig mennyire vágyódik a mai ember nyugalom, az «alkotás csendje» után, hogy ismét visszataláljon önmagához! Szent Benedek tanítása az egyéniség kialakításáról, a beszédről és hallgatásról, az éjszaka szent csendjéről segítségünkre lehetne abban, hogy valódi békére tegyünk szert és ezáltal önmagunkat is egészen kézbe vegyük.

Helyesen mondják, hogy minél közelebb jut a lélek Istenhez, annál hallgatagabb lesz az ember. De fordítva is igaz. Minél jobban hallgat a lélek, annál bensőbben közli vele magát az Isten. Ezért

hallgat mindig Szent Benedek tökéletességre törekvő tanítványa, illetve helyesebben: mindig megőrzi szent nyugalmát és komoly is, — még sincs soha öröm nélkül. Hiszen a kielégített és a lelket egészen betöltő szeretet örömét élvezi, ez a boldogság pedig szótalan. Nyugalom ez, a beteljesülés nyugalma! Szent Benedek két helyen beszél a léleknek boldog telítettségéről, amit az remélhet, aki bátran és következetesen lemondott önmagáról, illetőleg odaadta magát Istennek: «E végből fel kell állítanunk az Úr szolgálatának iskoláját. Úgy hisszük, ebben az iskolában semmi kemény vagy nehéz dolgot nem fogunk elrendelni. Ha mégis valami kissé szigorúnak tűnnék fel, amit a hibák megjavítása s a szeretet megőrzése végett méltán el kellett rendelnünk, azért ne riadj vissza s ne hagyd el mindjárt az üdvösség útját, melynek kezdete csak szoros lehet. De ha a lelki életben és hitben előhaladunk, akkor majd kitágult szívvel s a szeretet kimondhatatlan édességével járjuk az Úr parancsainak útját.» (Előszó.) Még világosabban szól a szent törvényhozó a 7. fejezet végén: «Ha tehát az alázatosság mindezen fokain felemelkedett a szerzetes, csakhamar eljut az Istennek ama tökéletes szeretetére, mely kizárja a félelmet. Igy mindazt, amit előbb bizonyos félelemmel tett, minden fáradság nélkül, mintegy természetesen és szokásból kezdi teljesíteni, már nem a pokol félelméből, hanem Krisztus szeretetéből, csupa jószokásból s az erényben való gyönyörködésből. Mindezt kegyességében az Úr az ő Szent Lelke által meg

fogja valósítani a hibáktól és vétkektől megtisztult munkásában.» A végső betetőzés természetesen nem e világ kiváltsága: «Ha a lelki élet eszközeit éjjel-nappal szüntelenül használtuk s az ítélet napján számot adunk róluk, megadja majd az Úr azt a jutalmat, melyet maga ígért: Szem nem látta, fül nem hallotta, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik.» (4. fej.) Ez már a tökéletesség állapota, a természetfölötti élet teljes győzelme, amikor megvalósul a «teremtő halál» értelme: «Nem halok meg, nem, élni fogok és hirdetem az Úr tetteit!» (117. zsoltár.)

Szent Benedek így tanít meg, hogyan kell élnünk és rávezet bennünket a tökéletes életre. És mégis a következő címet adja Regulája utolsó (73.) fejezetének: «E rendszabályok nem foglalják magukban a tökéletességre vezető valamennyi útmutatást.» A fejezetet pedig így kezdi: «Megírtuk e rendszabályokat, hogy ezeknek kolostorainkban való követésével legalább némileg erkölcsös életmódot és a szerzetesi élet kezdetét tanusítsuk.» Ez nem álszerénység vagy túlzott alázatosság. Szent Benedeknek ezek a szavai teljesen megfelelnek a lelkületnek, amellyel az egész Regulában találkoztunk: tökéletesen átadja magát Istennek, és Istenért egészen megfeledkezik önmagáról. Szabályzatában fel akarta állítani «az isteni szolgálat iskoláját», melyben az ember «a fáradalmas engedelmesség útján visszatér ahhoz, akitől tunya engedetlenségével eltávozott». (Előszó.) Meg akart tanítani, hogy «önmagunkat megtagadjuk

és Krisztust kövessük», hogy feladjuk Ádám örökségét, a gőgös önakaratot, és helyette feltétlen «igen»-t mondjunk Istennek, azt az «igen»-t, melyet Krisztus mondott ki először és amelyet a bennünk működő krisztusi élet erejében nekünk is utána kell mondanunk. De ez még csak a kezdet: még csak mintegy elindultunk az úton; hogy Isten már most hová akar bennünket vezetni, milyen magasra akar emelni, ez egyedül az Ő dolga. Isten öröktől fogva elgondolta lelkünk eszményképét s egyedül ő ismeri azt a maga valóságában. A mi feladatunk csupán annyi, hogy fönntartás nélkül átadjuk magunkat Istennek: alakítson bennünket az Ő gondolata szerint. Minden további kérdezgetés pedig, hogy milyen is ez az eszménykép, vagy mennyit valósítottunk meg már belőle, voltaképpen a feltétlen bizalom hiányából fakad. Szent Benedek mintha jelezni is akarná, hogy minden a feltétlen bizalmon fordul meg — hiszen a bizalom tulajdonképpen teljes odaadás! A negyedik fejezetben felsorolja ugyanis a szerzetesatya az «erényes élet 74 eszközét», és ezek között az utolsó: «Isten irgalmassága felől soha kétségbe ne essél». Mintha következőkép akarna vele inteni: Ha életedben mind a 73 eszközt használtad, ezt az utolsót azonban elfelejtetted, akkor a többiek nem sokat segítenek rajtad, mert farizeus módján magadban és a saját munkádban bíztál. Ellenben ha a többi szerszámok közül egyet sem használtál helyesen, de ezt az utolsót még megragadod, akkor mégis csak megmenekülsz, mert ebben az utolsó eszköz-

ben van valamennyinek a nyitja és értelme; mivel «nem azon múlik, aki akar, vagy aki törtet, hanem a könyörülő Istenen». (Róm. 9_{16}.) Szent Benedektől távol áll tehát, hogy Regulájával bármiképpen is korlátozza Isten működését a lelkekben. Ellenkezőleg, csak az akadályokat távolítja el, melyeket az ember önakarata gördít Isten működése elé. Szent Benedek teljesen alá akar rendelni bennünket Istennek, hogy Ő vezessen, oda, ahova Ő akarja. Tudjuk, hogy ez az út a Világossághoz vezet, mert Isten a világosság; tudjuk, hogy az Életbe visz, mert Isten az élet; és tudjuk, hogy ez az út a szeretet útja, mert Isten a Szeretet — és többet nem kívánunk.

Szent Benedek Regulájának 73 fejezetén keresztül élni tanít bennünket. Eleven hatóerőként ülteti lelkünkbe a nagy, mindent átfogó isteneszmét és életünket újjá alakítja a természetfeletti élet által. Megtanít bennünket arra, hogy az életet és a világot, az embereket és a dolgokat Isten szemével nézzük, beleállít a közösségbe, melyet az Isten élete jár át, hogy benne és általa tökéletességre növekedjünk. A bencés pedagógia hatásai: az Istennel egyesült lélek életigenlése és életöröme, közreműködés a világ helyes alakításában, tevékenység a világban Isten iránti szeretetből. Mindez feltételezi azonban azt a nagy, az egész embert magával ragadó «igent» Istennek, feltételezi az iránta való teljes odaadást. Az emberi lét gyökerei mélyen belenyúlnak Istenbe, minden lét eredetébe és céljába. Csakis Istentől

várhatja az ember fejlődését, tökéletesedését. Ezt a bencés lelkületet legszebben az az ének fejezi ki, amelyben a szerzetes Istennek ajánlja életének áldozatát az ünnepélyes szerzetesavatás pillanatában és amely halálos ágyánál, az áldozat beteljesedésekor ismét felhangzik:

«Suscipe me Domine — Végy fel engem, Uram, igéd szerint, hogy éljek és ne engedd, hogy reménységemben megszégyenüljek. Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek, miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és örökön örökké. Amen.»

TARTALOM

Előszó 7

I. Alapvetés 17

Isten 17

Istentisztelet 28

Krisztus 37

II. Az építmény 40

A közösség 40

A közösség feje 48

A közösség tagjai 52

III. Életstílus 60

IV. Betetőzés 83